KASYNO W SOPOCIE (1919–1944)
CASINO IN SOPOT (1919–1944)

Karolina Babicz-Kaczmarek, Jan Daniluk

Wolne Miasto ma atrakcję w skali światowej: kasyno gry w Sopocie. (…) Kasyno stanowi atrakcję nie lada dla rodaków. Jest magnesem. Jak można być w Sopocie i nie zagrać w ruletę? Obowiązek. Temat do rozmów. Przeżycie. Toteż do przykrych obowiązków należy wprowadzanie znajomych do kasyna. Nie można odmówić tej przysługi. Byłaby obraza na śmierć i życie.

Stanisław Z. Zakrzewski, *Na wozie i pod wozem. Autobiografia oficera wywiadowczego „Dwójki" 1890–1945*, Warszawa 2010, s. 212–213

The Free City has a global scale attraction: the casino in Sopot. (…) The casino is a great attraction for compatriots. It's a magnet. How can you be in Sopot and not play roulette? An obligation. The subject of many conversations. An experience. Therefore, it was a sad duty for one to introduce their friends to the casino. It was a favor that simply could not be refused. It would be an insult for life and death.

Stanisław Z. Zakrzewski, *Na wozie i pod wozem. Autobiografia oficera wywiadowczego „Dwójki"* 1890–1945, Warszawa 2010, p. 212–213

KASYNO W SOPOCIE (1919–1944)
CASINO IN SOPOT (1919–1944)

Sopot

MUZEUM SOPOTU

KASYNO W SOPOCIE (1919–1944)
CASINO IN SOPOT (1919–1944)

Wystawa w Muzeum Sopotu / Exhibition in the Museum of Sopot
20.05.2018–26.08.2018

Kurator wystawy, autor tekstów / Written by curator
Jan Daniluk

Współpraca / Collaboration
Karolina Babicz-Kaczmarek

Opracowanie graficzne / Graphic design
Małgorzata Gliwińska-Radwańska

Tłumaczenia – język niemiecki / German Translations
Jan Daniluk

Tłumaczenia – język angielski / English Translations
Justyna Gibbs, Julia Gibbs, Ewa Pospieszil

Korekta tekstów polskich / Polish proofreading
Piotr Salewski

Zdjęcia / Photos
Leszek Biernacki

Eksponaty ze zbiorów:
Muzeum Sopotu, Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Józefa Wybickiego w Sopocie, Muzeum Narodowego w Krakowie, Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu, Museum Gothisches Haus in Bad Homburg v.d.H., Deutsches Spielkartenmuseum – Landesmuseum Württemberg, Małgorzaty Buchholz-Todoroskiej, Ireny Gwoździewicz-Niepiekło, Małgorzaty Karpińskiej-Górewicz, Wojciecha Lewandowskiego, Janusza Mosakowskiego, Andrzeja Rzepkowskiego, Andrzeja Sasa-Jaworskiego, Małgorzaty Schön

Exhibits from the collections of:
The Museum of Sopot, the Józef Wybicki Public Library in Sopot, the National Museum in Kraków, the Regional Museum in Nowy Sącz, the Gothic House Museum in Bad Homburg, the German Playing Card Museum in Leinfelden-Echterdingen (DSM), Małgorzata Buchholz-Todoroska, Irena Gwoździewicz-Niepiekło, Małgorzata Karpińska-Górewicz, Wojciech Lewandowski, Janusz Mosakowski, Andrzej Rzepkowski, Andrzej Sas-Jaworski, Małgorzata Schön

Okładka / Cover
Widok Sopotu (reprodukcja akwareli R.Zeunera) – broszura reklamowa „Kasino-Hotel Zoppot", lata 30. XX wieku. Ze zbiorów Doroty Starościak
View of Sopot (copy of a watercolor by R. Zeuner) – from an advertising brochure "Kasino-Hotel Zoppot", 1930s, from the collection of Dorota Starościak

Zdjęcie na s. 3 / Picture on page 3
Ruletka ze słynnego kasyna w Bad Homburg von der Höhe, ok. 1840 r., ze zbiorów Städtisches historisches Museum – Museum im Gothischen Haus, Bad Homburg v.d. Höhe
Roulette Wheel from the famous casino in Bad Homburg von der Höhe, around 1840, from the collection of of the Gothic House Museum in Bad Homburg

ISBN: 978-83-61385-09-7

© Muzeum Sopotu 2018

KASYNO W SOPOCIE (1919–1944)
CASINO IN SOPOT (1919–1944)

Wstęp
Introduction 5

Sopot po I wojnie światowej
Sopot after World War I 7

Kasyno sopockie w okresie międzywojennym
The Casino in Sopot in the Interwar Period 12

Kurhaus
Kurhaus 21

Kasino-Hotel
Kasino-Hotel 26

Personel
Personnel 37

Goście
Guests 38

Reklama i promocja
Advertising and Promotion 41

Skandale i kontrowersje
Scandals and controversies 44

Kasyno sopockie w latach II wojny światowej
The Casino in Sopot during World War II 49

Post scriptum
Post scriptum 54

Bibliografia
References 55

Okładka jednego z folderów reklamowych Sopotu – „światowego kąpieliska nad Bałtykiem", lata 30. XX w. Ze zbiorów prywatnych

Cover of a leaflet advertising the "World Spa on the Baltic", 1930s, from private collection

O słynnym kasynie funkcjonującym w międzywojennym Sopocie słyszeli niemal wszyscy. Dzięki niemu kurort szybko zyskał miano „Monte Carlo Północy" – tym bardziej, że w tej części Europy było to jedyne kasyno działające legalnie przez cały okres między końcem I i II wojny światowej. Do Sopotu ściągali ludzie żądni emocji i wielkich wygranych – zarówno arystokraci, jak i zwykli turyści. Kasyno działało na wyobraźnię, było nie tylko miejscem spotkań miejscowej elity towarzyskiej, ale i ośrodkiem życia kulturalnego. Wpływy z działalności sopockiej „jaskini gier" pozwoliły na realizację licznych inwestycji w kurorcie, który intensywnie rozwijał się jako jedno z najpopularniejszych kąpielisk w północnej Europie. Kasyno budziło też wiele kontrowersji i było przyczyną niejednego skandalu. Bez wątpienia stanowiło jedną z najważniejszych – o ile nie najważniejszą – atrakcję „perły Bałtyku" w latach, kiedy Sopot był częścią Wolnego Miasta Gdańska.

Co zaskakujące jednak, niewiele o nim do tej pory napisano. Badacze zwykli ograniczać się w większości wypadków do przytaczania pojedynczych wzmianek i relacji. W narracji o kasynie niejednokrotnie fakty mieszają się z błędnymi danymi, mitami i legendami.

Nowa ofiara szulerni sopockiej. Onegdaj zakończył swój żywot przez utonięcie niejaki kupiec Stepper z Monachjum, który od kilku dni z niepowodzeniem grywał w kasynie sopockim. Jak wynikało z wiz paszportowych, Stepper grywał także w Monte Carlo, skąd niedawno temu przyjechał do Sopotu. Topielca odstawiono do kostnicy.

„Gazeta Gdańska – Echo Gdańskie", 3 VI 1927, nr 125, s. 5, pisownia oryginalna

The famous gambling house, which was run during the interwar period in Sopot, is known by almost everyone. It allowed the seaside resort to be recognized as "the Monte Carlo of the North" – especially given the fact that it was the only legally operating casino in this part of Europe throughout the whole interwar period. People from all walks of life (i.e. aristocrats as well as regular tourists), who were thirsty for thrills and big money, came to Sopot in droves. The casino stimulated imagination and served as a hangout for the local social elite, however, it was also regarded as a cultural centre. Profits driven from the Sopot's "gambling den" were pumped into numerous investments in town, making it one of the most popular seaside resorts in northern Europe. The casino aroused many controversies and was a cause of many scandals as well. Without a doubt, it was one of the most important – if not the most important one – attractions of the "Pearl of Baltic", in the times when Sopot used to be a part of the Free City of Danzig.

Surprisingly enough, little has been written about the casino thus far. Researchers usually limit themselves to quoting single anecdotes or reports. In a narration about the casino facts often blend with fiction, legends and mistaken details.

A new victim of the gambling den in Sopot. A day before yesterday a merchant Mr. Stepper from Munich, who for several days played unsuccessfully at the casino in Sopot ended his life by drowning. As it resulted from passport visas, Stepper also played in Monte Carlo, from where he recently came to Sopot. The drowned person was put away to the morgue.

"Gazeta Gdańska – Echo Gdańskie", 3 VI 1927, 125, p. 5

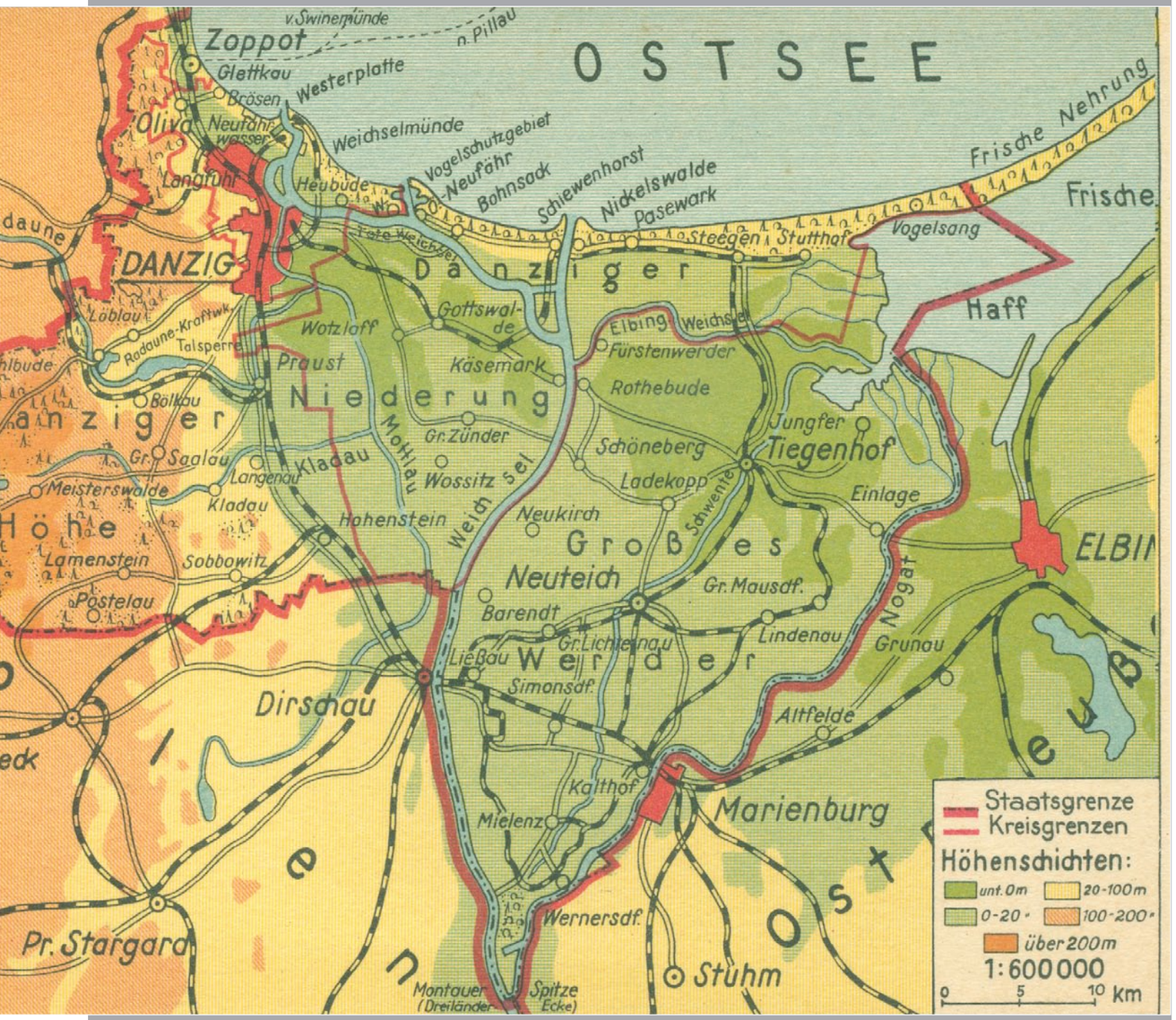

Mapa fizyczna Wolnego Miasta Gdańska wydana w postaci pocztówki, około 1933 r. Ze zbiorów prywatnych

Physical map of the Free City of Danzig published in the form of a postcard, ca. 1933, from a private collection

Sopot po I wojnie światowej

Sopot, wioska rybacka o średniowiecznym rodowodzie, już w czasach nowożytnych stał się miejscem wypoczynku, gdzie letnie rezydencje (dwory) zaczęli wznosić głównie gdańscy patrycjusze. W XIX w. Sopot zyskał status kurortu, kiedy w 1823 r. otwarto pierwszy dom zdrojowy (kurhaus). Z biegiem kolejnych dekad wioska zaczęła zyskiwać na popularności jako miejsce odpoczynku i rekreacji, ściągając letników także z dalszych regionów. Szczególnie silny rozwój kurortu miał miejsce na przełomie XIX i XX w. (w 1901 r. Sopot zyskał prawa miejskie).

Kondycja ekonomiczna młodego miasta, pozbawionego praktycznie przemysłu, była w dużym stopniu zależna od ruchu turystycznego. Tymczasem po wybuchu I wojny światowej drastycznie spadła liczba letników. Wyraźnie zmniejszyła się także liczba mieszkańców.

Koniec wojny nie przyniósł od razu poprawy sytuacji. Do problemów natury demograficznej i gospodarczej doszły także niepokoje społeczne i niepewna sytuacja polityczna. Rosło napięcie między Polakami, którzy początkowo dążyli do włączenia Sopotu w granice odrodzonej Polski, a władzami niemieckimi. W czerwcu 1919 r. w traktacie wersalskim (kończącym I wojnę światową) postanowiono m.in. o utworzeniu pod egidą

Przedwczoraj wiele kobiet w Sopocie nie otrzymało przydziałowego chleba na kartki. W większości z piekarń zostały odesłane z kwitkiem, zaproponowano im jedynie do nabycia droższy chleb bezkartkowy, po 30 marek za sztukę. Żony robotników zareagowały na to złością i zagroziły, że przyjdą ponownie, lecz tym razemz mężami.

Wzmianka o braku chleba na kartki dla uboższych Sopocian latem 1922 r. („Danziger Volksstimme", 12 VII 1922, nr 161, s. 3)

Sopot after World War I

Sopot, a fishing village with a medieval origin, already became a vacation spot in the early modern period, when the Gdańsk patricians began to erect summer residences (manors) there. In the nineteenth century, Sopot was granted official resort status, when the first spa house (kurhaus) was opened in 1823. Over the following decades, the village began to gain popularity as a place of leisure and recreation, also attracting vacationers from further regions. The development of the resort was particularly strong at the turn of the 19th and 20th centuries (Sopot was granted a charter in 1901). The economic condition of the young city, virtually devoid of any industry, was largely dependent on tourism. Meanwhile, after the outbreak of World War I, the number of holidaymakers drastically dropped. The number of inhabitants also decreased noticeably.

The end of the war did not bring the situation to an end right away. On top of the demographic and economic problems, there were also social unrest and an uncertain political situation. Tension grew between the Poles, who initially strove for the inclusion of Sopot to the newly reborn Poland, and the German authorities. In June 1919, the Treaty of Versailles, which put an end to World War I, decided, inter alia, that a Free City of Danzig,

The day before yesterday, many women in Sopot did not receive any bread for their ration coupons. Most bakeries were sending them away empty-handed, they were only offered to buy the more expensive not-rationed bread, which cost 30 marks per loaf. The workers' wives reacted to this with anger and threatened that they would come again, but this time with their husbands..

A reference to the lack of bread rations for poorer inhabitants of Sopot, Summer 1922 ("Danziger Volksstimme", 12 VII 1922, 161, p. 3)

Czy wiesz, że... / Did you know that...

...liczba letników w Sopocie w 1915 r. zmniejszyła się o ponad połowę w stosunku do roku poprzedniego. Podczas gdy latem 1914 r. w kurorcie wakacje spędziło ponad 20 tys. osób, to w 1915 r. było ich zaledwie 9,6 tys. Liczba ta w kolejnych latach zaczęła wprawdzie rosnąć (w 1917 r. przyjechało prawie 11,2 tys. letników), ale wyniki sprzed wojny poprawiono dopiero w 1923 r., kiedy to Sopot odwiedziło 24 tys. osób (dla porównania w 1922 r. było ich 19,8 tys.).

...the number of vacationers in Sopot in 1915 dropped by more than half compared to the previous year. While in the summer of 1914, over 20,000 holidaymakers spent their summer vacation in the resort, in 1915, only 9.6 thousand came here. The number of visitors began to grow in the following years (in 1917 almost 11.2 thousand visitors came), but it was only in 1923 that it exceeded that of its prewar days, when 24 thousand people visited Sopot (for comparison, in 1922, there were 19.8 thousand visitors).

...w czasie I wojny światowej spadła liczba mieszkańców kurortu. W 1914 r. Sopot liczył 17,4 tys. mieszkańców. W 1917 r. było ich już tylko 15 tys. Sytuacja stopniowo poprawiła się w kolejnych latach, jednak dopiero w 1919 r. liczba sopocian przewyższyła tę sprzed wybuchu wojny (w kurorcie mieszkało wówczas 19,3 tys. osób).

...the number of the resort's inhabitants decreased during World War I. In 1914, 17.4 thousand people lived in Sopot. In 1917, only 15 thousand of them were left. The situation gradually improved over the course of the next few years, but it was only in 1919 that the number of residents exceeded that of its prewar days (the resort had 19.3 thousand inhabitants at the time).

...w gdańskiej i sopockiej prasie na początku lat 20. można odnaleźć ogłoszenia osób podających się za „matematyków", którzy szukali partnerów do wspólnej wizyty w kasynie. Mieli oni rzekomo opracować własne, autorskie systemy gry mające gwarantować pewną wygraną. Poszukiwali oni jedynie „partnerów biznesowych", którzy wyłożyliby odpowiednią sumę pieniędzy na grę.

...in the press of Gdynia and Sopot from the early 1920s, you can find advertisements from people claiming to be 'mathematicians', who were looking for partners for a joint visit to the casino. They allegedly developed their own, original gambling systems which guaranteed a certain victory.

Notgeld (pieniądz zastępczy) o nominale 5 milionów marek niemieckich, listopad 1923 r. Notgeld został wyemitowany przez władze sopockie w roku szalejącej w Wolnym Mieście inflacji i jednocześnie roku jubileuszowym związanym z 100. rocznicą utworzenia kurortu. Prezentuje on na awersie wizerunek Jeana George'a Haffnera, zaś na rewersie – fragment panoramy kurortu. Aby walczyć z inflacją, władze Wolnego Miasta podjęły radykalną decyzję o wprowadzeniu nowej waluty – guldena gdańskiego, który stał się jedynym oficjalnym środkiem płatniczym z początkiem 1924 r. Zbiory Muzeum Sopotu

Notgeld (emergency money) with the face value of 5 million German marks, November 1923 Notgeld was issued by the authorities of Sopot during the year of raging inflation in the Free City and, at the same time, the jubilee year associated with the 100th anniversary of the resort's establishment. On the obverse you can see an image of Jean George Haffner, while on the reverse – a fragment of a panorama of the resort. In order to fight inflation, the authorities of the Free City made the radical decision regarding the introduction of a new currency – the Danzig gulden, which became the only official means of payment at the beginning of 1924. From the collection of the Museum of Sopot

(...) Tem się różni Sopot od Monte Carlo, że gdy tam grają ludzie z całego świata, bawiący się na wywczasach i operujący wielkiemi przeważnie środkami, to tu w Sopocie ofiarami namiętności są ludzie pracy, kupcy, bankowcy, urzędnicy, którzy, mając pokusę na miejscu, zgrywają się i narażają często na szkodę instytucje publiczne. Czy zło płynące stąd może być odrobione przez to, że zarząd daje ofiary na cele społeczne? Intencja tej ofiarności płynie z pobudek niskich, by uciszyć słowa krytyki. W ten sposób szerzy się demoralizację jeszcze bardziej, gdyż za marne odpadki z grubych zysków, wyrosłych na krzywdzie ludzkiej, usiłuje się pozyskać ludzi, którzy nic z kasynem nie mają wspólnego, ale mimowoli dają mu placet moralny (...).

Fragment artykułu *Jaskinia gry*, pisownia oryginalna („Gazeta Gdańska", 13 V 1922, nr 106, s. 3)

Ligi Narodów Wolnego Miasta Gdańska, w którego skład miał wejść Sopot. W kolejnych latach (Wolne Miasto zostało ostatecznie utworzone w listopadzie 1920 r.) działania Polaków zaczęły zmierzać do zintegrowania i aktywizacji środowiska miejscowej Polonii, zaś władz Sopotu do „zachowania niemieckiego charakteru" kurortu.

Na konflikt narodowościowy nakładały się konflikty społeczne, potęgowane m.in. brakami podstawowych produktów żywnościowych czy mieszkań. Kilkuletni okres po 1918 r. cechowała ponadto duża dynamika w kwestiach własnościowych szeregu przedsiębiorstw czy domów. Część zamożnych przed 1914 r. właścicieli była zmuszona do wyprzedaży majątku z powodu katastrofalnej sytuacji finansowej, jeszcze inni decydowali się na opuszczenie Sopotu i przenosiny np. do Niemiec.

Władze Sopotu szukały na wszelkie sposoby możliwości podreperowania nadwyrężonego budżetu miasta, a także starały się zachęcić turystów do odwiedzania kurortu, zdając sobie doskonale sprawę, że tylko w ten sposób uda się Sopotowi podźwignąć po traumie wojny. Niespodziewanie pojawiła się szansa na zupełnie nową atrakcję. Do magistratu zgłosiła się dwójka przedsiębiorców z Berlina z propozycją otwarcia w kurorcie kasyna gry. Po pertraktacjach i zawarciu umowy, na mocy której część

---

to which Sopot was to be part of, would be created, under the aegis of the League of Nations. In the following years (the Free City was eventually established in November 1920) the Poles' actions began to head towards the integration and activation of the local Polonia community and those of the authorities of Sopot, towards "preserving the German nature" of the resort.

Social conflicts were superimposed on ethnic conflicts, intensified by i.a. shortages of basic food products or apartments. The period of the several years following 1918 was also characterized by high dynamics in the ownership of numerous enterprises or houses. Some of the owners, who were wealthy prior to 1914, were forced to sell their property due to the catastrophic financial situation, while others decided to leave Sopot and relocate to Germany, for example.

Sopot authorities sought ought every opportunity to repair the strained city budget. They also encouraged tourists to visit the resort, knowing very well, that this was the only way for Sopot to recover from the trauma of the war. Out of the blue, the prospect of an entirely new attraction appeared. Two businessmen from Berlin came to the magistrate with the proposal of opening a casino in the resort. After the negotiations and conclusion of the

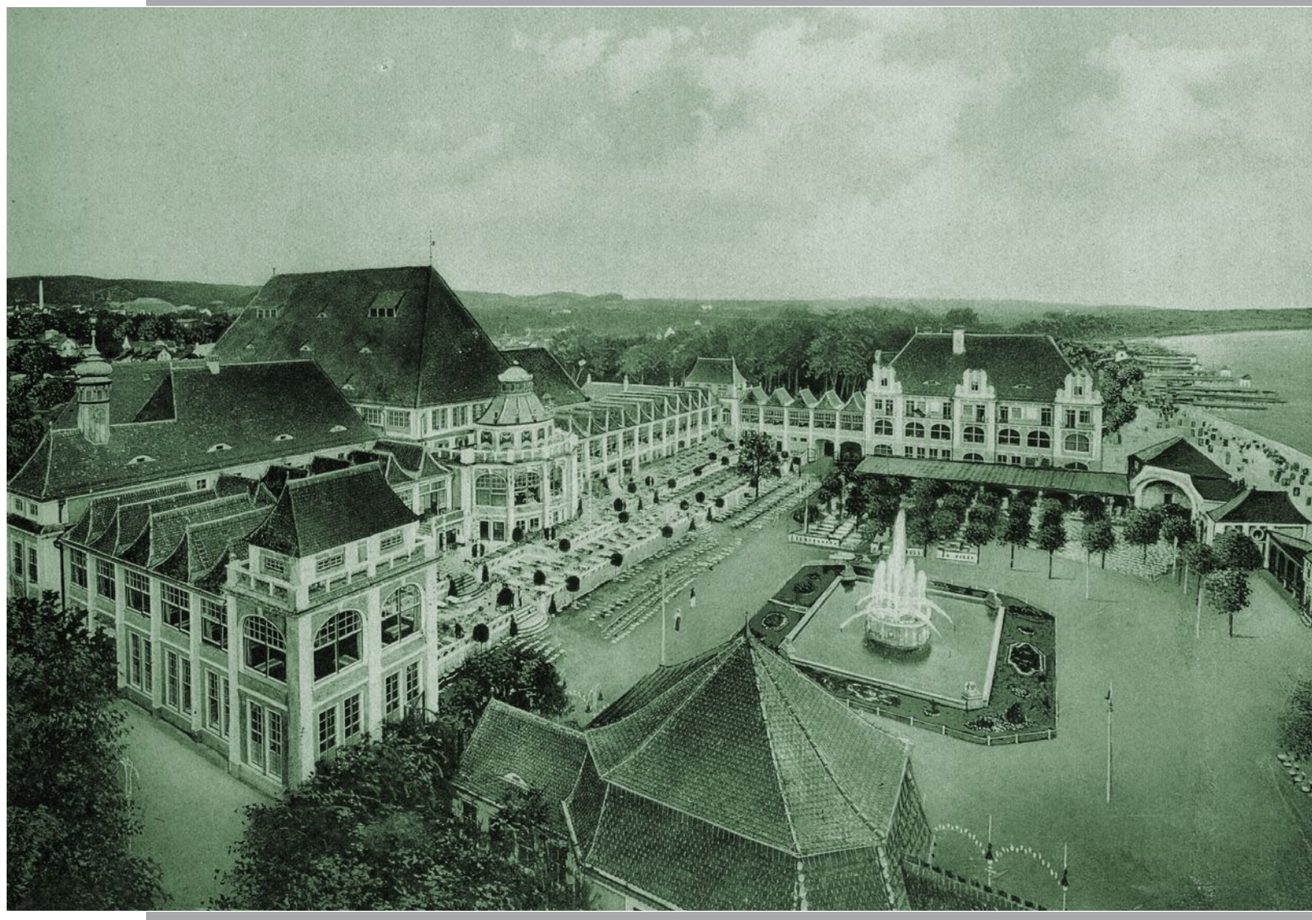

Kompleks trzeciego Domu Zdrojowego, 1915 r. Na pierwszym planie, w środku zdjęcia, widać muszlę koncertową, w której miejscu w latach 1922–1923 wzniesiono nowy budynek dla kasyna. Ze zbiorów Muzeum Sopotu

Complex of the Third Spa House, 1915. In the center of the foreground there is a concert shell, in the place of which a new casino building was founded between 1922–1923, from the collection of the Museum of Sopot

(...) What differentiates Sopot from Monte Carlo is that, when people from around the world gamble there, enjoying themselves on holiday and operating with what was usually large sums, Sopot was more of a hub for workers, merchants, bankers and clerks, who, having the temptation on the spot, gamble, and thus often jeopardize public institutions. Can the evil that comes therefrom be compensated by the fact that the Municipal Council donates money for public purposes? The intention of this generosity stems from the low motive of silencing the words of criticism. This way, demoralization is spread even further, as the casino is trying to win over, with paltry waste from large profits, grown on the harm of humans, people, who have nothing to do with the casino, but still, involuntarily, give it moral assent (...).

A fragment of the article *Gambling Den*, "Gazeta Gdańska", 13 V 1922, 106, p. 3

przychodów miała być przekazywana do kasy miasta, sopocka „jaskinia gier" została otwarta w lipcu 1919 r. Dla Sopotu rozpoczął się nowy etap historii.

Kasyno sopockie w okresie międzywojennym

Początki historii sopockiego kasyna sięgają wiosny i lata 1919 r., a nie – jak powszechnie się uznaje – roku 1920. To właśnie w momencie, w którym ważyły się losy Gdańska i Sopotu, do władz kurortu zgłosiła się para przedsiębiorczych berlińczyków, Roloff i Linke (do dziś nie znamy ich imion), z propozycją zorganizowania na miejscu zupełnie nowej atrakcji – kasyna gry. Wszystko wskazuje na to, że wspomniana para wcześniej prowadziła taki interes w stolicy Niemiec. W związku z likwidacją szeregu szulerni berlińskich postanowiła poszukać możliwości działania w innym mieście. Wybór podupadłego w latach I wojny światowej kurortu nad Zatoką Gdańską, który miał w niedalekiej przyszłości zostać częścią nowego Wolnego Miasta (a tym samym znaleźć się poza granicami Niemiec, gdzie kasyna do 1933 r. były zakazane), wydawał się strzałem w dziesiątkę.

Ostatecznie umowa z magistratem sopockim została podpisana 19 lipca 1919 r. Zobowiązywała ona nowo powołaną spółkę kasyna do

The Casino in Sopot in the Interwar Period

The beginnings of the casino in Sopot date back to spring and summer of 1919 – contrary to the common misbelief that it originated in 1920. It was the very moment when the fate of Gdańsk and Sopot was at stake, when two resourceful men from Berlin, Roloff and Linke (as yet, their first names have remained unknown) contacted the resort's authorities and suggested starting there a new attraction – namely, a gaming house. Apparently, the aforementioned couple had run such an enterprise in the capital of Germany before. After the closure of numerous gambling houses in Berlin, they decided to seek their fortune elsewhere. The choice of a small resort in the Bay of Gdańsk, still burning the brunt of World War I and destined to become a part of the Free City of Gdańsk (i.e. without the border of Germany, where gambling houses were prohibited until 1933), seemed to be the enterpreneurs' best bet.

The contract with the magistrate of Sopot was finally signed on 19 June 1919. The newly established casino company was thus obliged to pay an annual lease fee of 10 000 German mark for two rooms in the Spa House. Additionally, 15% flat rate of casino's net profits was acquired by the town as well.

(...) A pośrodku całości Dom Zdrojowy z kasynem, które stanowi kwintesencję Sopotu, definiujące charakter miasta. Tysiące osób odwróciło się (z tego powodu) od Sopotu (...). Dziesiątki tysięcy jednak z tego samego powodu (do Sopotu) ciągnie. (...) My jednak, tkwiący w teraźniejszości, spoglądamy z zafascynowaniem, co dzieje się z Sopotem; jak Sopot z rybackiej wsi przekształca się w Monte Carlo Północy (...).

Fragment tekstu z 1923 r., opublikowanego w specjalnym dodatku z okazji 100-lecia kurortu („Hundert Jahre Ostseebad Zoppot" – Sonderbeilage der «Danziger Neueste Nachrichten»", 19 V 1923, nr 115, s. 7–8)

Dwujęzyczna (niemiecko-polska) karta pocztowa reklamująca karnawał 1921 r. w „Monte Carlo Północy", 1921 r. Ze zbiorów prywatnych

Bilingual (Polish and German) postcard advertising the Carnival 1921 in the "Monte Carlo of the North", from a private collection

Wystawa *Kasyno w Sopocie 1914–1944*; fragment ekspozycji
Exhibition *Casino in Sopot 1914–1944*. Part of the display

uiszczania do kasy miejskiej rocznej opłaty za najem dwóch pomieszczeń w Domu Zdrojowym w wysokości 10 tys. marek niemieckich oraz dodatkowo ryczałtu w wysokości 15% od zysku netto wypracowanego przez kasyno.

Rozmowy musiały trwać co najmniej kilka tygodni i wyraźnie zmierzać ku pozytywnemu finałowi (a tym samym dawały czas na niezbędne przygotowania), bo gdy tylko władze miejskie podpisały umowę ze spółką Roloffa i Linkego, już dzień później (tj. w niedzielę 20 lipca 1919 r.) kasyno zostało otwarte. Od pierwszych dni funkcjonowania zaczęło przyciągać zresztą tłumy graczy, żądnych nowych atrakcji.

Już w kolejnym roku władze Sopotu wykorzystały zmianę umowy (kasyno zaczęło wykorzystywać więcej pomieszczeń w Domu Zdrojowym), by zagwarantować sobie (poza opłatą za najem) ryczałt w wysokości aż 50% dochodów kasyna. Zobowiązano także właścicieli kasyna do partycypacji w inwestycjach miejskich mających na celu upiększenie Sopotu. Mimo tak drastycznie zmienionych warunków prowadzenia interesu Roloff i Linke zdecydowali się dalej działać w kurorcie. Kasyno bowiem gwałtownie się rozwijało i generowało potężne zyski.

Jednocześnie coraz częściej podnoszono słowa krytyki tak wobec działań magistratu, jak i samych przedsiębiorców prowadzących „jaskinię

(...) And in the middle there is the Spa House along with the casino, which is the quintessence of Sopot, defining the nature of the city. Thousands of people have turned away from Sopot (for this reason) (...). Tens of thousands, however, are attracted (to the city) for this very reason. (...) We, however, stuck in the present, look at what is happening to Sopot with fascination; how it transformed from a fishing village into the Monte Carlo of the North (...).

Excerpts of the 1923 text, published in a special supplement celebrating the resort's centenary (Hundert Jahre Ostseebad Zoppot – Sonderbeilage der "Danziger Neueste Nachrichten", 19 V 1923, 115, p. 7–8)

The negotiations had probably been conducted for several weeks and boded well, giving the entrepreneurs plenty of leeway for necessary preparations. As soon as the deal between the town authorities and Roloff and Linke was signed, the very next day (on Sunday, 20 June 1919) the casino opened. Needless to say, it attracted droves of gamblers, who yearned for a new form of entertainment.

In 1920 the Sopot authorities took advantage of the change in contract (i.e. more rooms in the Spa House were rented by the casino) in order to claim 50% flat rate of casino's profits. Moreover, the owners were also made to participate financially in large-scale investments, which aimed at making Sopot more beautiful. Even though the contract conditions changed drastically for Roloff and Linke, they did not give up on their gambling house. After all, the casino business developed rapidly, generating huge profits for its owners.

Yet, both the magistrate and the owners of the "gambling den" attracted criticism for their actions. The profits generated by the casino, which had been flowing into the town's bank, were too much to sacrifice for the town authorities, although the moral aspects of gambling were questionable. It was also an invaluable financial boost for Sopot in the early postwar years. In the first months of 1921 the authorities of Sopot (and

gier". Pieniądze wpływające do kasy miejskiej z działalności kasyna stanowiły jednak zbyt łakomy kąsek, aby władze, mimo wątpliwości natury moralnej i nacisków z różnych stron, miały z niego zrezygnować, szczególnie w trudnym okresie pierwszych lat powojennych. Już najpóźniej na początku 1921 r. władze Sopotu (i całego Wolnego Miasta Gdańska) rozpoczęły starania, by przejąć interes i wprowadzić nowe zasady jego funkcjonowania. Ostatecznie w lipcu 1921 r. podjęto decyzję o zerwaniu umowy z berlińczykami (płacąc im horrendalnie wysokie jak na tamte czasy odszkodowanie w wysokości 6 mln marek niemieckich) i przejęciu kontroli nad kasynem, co nastąpiło z początkiem sierpnia.

By zyskać pełniejszą kontrolę nad kasynem, a jednocześnie zwiększyć udział w jego dochodach, utworzono nowy podmiot – Związek Gmin Wolnego Miasta Gdańska, czyli Freistadtgemeindeverband GmbH, z siedzibą w Sopocie (była to spółka komandytowa). To on sprawować miał pieczę nad nowym operatorem, który miał odtąd prowadzić kasyno.

Aby zaczęło ono sprawniej funkcjonować, nawiązano najpóźniej już na początku 1921 r. kontakt z trójką berlińskich kupców, którzy mieli już doświadczenie w prowadzeniu podobnych przedsiębiorstw (w Niemczech i północnych Włoszech) – Brunonem Wolffem, Hugonem Graetzem i Brunonem Limburgem. Po ich uwiarygodnieniu i przedstawieniu przez nich planu działania otrzymali oni zgodę od władz na założenie konsorcjum. Zostało ono formalnie zarejestrowane 12 sierpnia 1921 r. w Sopocie pod nazwą Sopockie Kasyno sp. z o.o. (Zoppoter Kasino GmbH). Tym samym latem 1921 r. sopocka „jaskinia gier" z przedsiębiorstwa całkowicie prywatnego została przekształcona w spółkę kontrolowaną przez samorządy.

Opracowano nowe zasady funkcjonowania kasyna, które w ciągu kolejnych miesięcy nie tylko wymieniło część kadry, ustaliło nowe zasady nabywania biletów czy zaczęło konsekwentnie i w sposób przemyślany promować kasyno, lecz przede wszystkim zmieniono sposób odprowadzania zysków do samorządów.

Na swoje utrzymanie, inwestycje i zarobki spółka zatrzymywała 40% dochodów netto wygenerowanych przez gry hazardowe. Reszta dochodów (aż 60%), a także początkowo 5% (przez pierwsze 3 lata), a następnie 10% zysku netto wygenerowanych przez inną działalność (np. restauracyjną lub ze sprzedaży biletów) trafiały do kasy Związku Gmin Wolnego Miasta Gdańska. Dopiero z tej puli dzielono środki między partnerów wchodzących w skład tego podmiotu. Najwięcej zyskiwały budżety Gdańska i Sopotu (odpowiednio 32% i 30%), ale działalność kasyna zasilała też kasy

(…) Sopot chcący się ratować jako tako musiał otworzyć szulernię. Na wzór Monte Carlo poczęto wyłudzać od ludzi pieniądze. I to właśnie było przedmiotem rozprawy piątkowego posiedzenia sejmu gdańskiego. Trzydzieści procent zysku, a więc jedna trzecia nieledwie, przeznaczona była dla miasta. Więc i policja cierpiała jaskinię gry i cierpieć musiała. Wszak byt miasta zagrożony. Przyznał to jeden z głównych przedstawicieli wszechniemieckich Wolnego Miasta, a zarazem i radny miejski Sopotu prof. Matthaei. Zwał dochód z szulerni zyskany „pieniędzmi grzechu" (Sündengeld), ale nie omieszkał uczynić wycieczki przeciwko Polsce, gdyż wspomniał, iż skoro w Sopocie szulernię wygnają, wtedy otwarta zostanie w Orłowie lub Gdyni, niosąc „błogosławieństwo" (…).

Fragment artykułu prasowego relacjonującego m.in. kwestię zamknięcia kasyna, która była dyskutowana latem 1920 r. na jednym z posiedzeń Volkstagu (sejmu gdańskiego), pisownia oryginalna („Gazeta Gdańska", 20 VII 1920, nr 164, s. 1)

the Free City of Danzig as a whole) embarked on a quest to take over the casino business and run it as they saw fit. In July 1921 the contract with the enterpreneurs from Berlin was ultimately terminated. However, the town authorities did not let Roloff and Linke leave empty-handed – they were paid compensation, which amounted to a horrendous amount of 6 million German mark. The beginning of August 1921 was the time when the town took full control of the gambling house.

In order to gain more control of the casino – and to increase the share of income it generated – a new subject was created, i.e. the Free City of Danzig Association of Municipalities Ltd. (Freistadtgemeindeverband GmbH) with the headquarters in Sopot. It was a limited partnership which from then on exercised custody of the new operator who ran the business.

In hope of making the casino even more profitable, in early 1921 three merchants from Berlin were invited to cooperation: Bruno Wolff, Hugo Graetz and Bruno Limburg, who had successfully run similar enterprises in Germany and northern Italy prior to that. Once they got accreditation and approval for their plans, the authorities of Sopot granted them a permission to set up a consortium. It was formally registered on 12 August 1921 under the name "Sopot Casino Ltd." (Zopotter Kasino GmbH). That summer of 1921 was therefore a moment when the "gambling den" was transformed from a fully private enterprise into a partnership controlled by local councils.

New operation principles were laid down for the casino. Within the next few months, several staff members were replaced, new rules for ticket acquisition were specified and clever promotion schemes were carried out. Above all, a new system of transferring profits to local councils was established.

The partnership kept 40% of net profit generated by gambling – it was supposed to cover staff's salary, casino's investments and running costs. The remaining 60%, along with 5 to 10% of profits generated through other casino-related activities (e.g. restaurants and ticket sale) was received by the Free City of Danzig Association of Municipalities Ltd. The money from that pool was divided between the partners. The budgets of Gdańsk and Sopot gained most of the profits (32% and 30% respectively), however, the villages of Oliwa and Orunia were not so short of money coming from gambling activities, either (at least until they were incorporated by the Free City). Along with three other country districts – Danzig Heights, Danzig Lowlands and Żuławy Wielkie, they did not dare disregard gains yielded by the

(...) Sopot, wanting to save itself, had to open a gambling den. Following the model of Monte Carlo, the casino began to extort money from people. And this was the subject of the hearing during the Friday session of the Gdansk parliament. Thirty percent of the profit, nearly one third, was intended for the city. Therefore, the police bore the gambling den, and bare they had to. After all, the city was in danger. This was admitted by one of the main Pan-German representatives of the Free City and municipal councilor of Sopot, prof. Matthaei. He called the revenue earned by the gambling den "ill gotten money" (Sündengeld), but he didn't fail to make rude remarks towards Poland, saying that, if the gambling den were to be chased away from Sopot, it would open in Orłowo or Gdynia, bringing "blessings" (...).

A fragment of a press article reporting i.a. the matter of closing the casino, which was discussed in the summer of 1920 during one of the meetings of the Volkstag (the Gdansk parliament) ("Gazeta Gdańska", 20 VII 1920, 164, p. 1)

Dotacje wypłacane przez kasyno pomogły zarządowi m(iasta) Sopotu do uporządkowania miasta, rozbudowy parku kuracyjnego (molo) i innych inwestycji, utrzymywania ulic miasta i parku w naprawdę wzorowej czystości i pozyskania miana „Perły Bałtyku" („die Ostseeperle Zoppot").

Fragment listu czytelnika pamiętającego kasyno sopockie z okresu międzywojennego („Dziennik Bałtycki", 19 III 1957, nr 66, s. 4)

Oliwy oraz Oruni (tj. do momentu, kiedy gminy te zostały włączone do Gdańska), a także trzech powiatów ziemskich: Gdańskich Wyżyn, Gdańskich Nizin i Wielkich Żuław. Ten manewr dość skutecznie uciszył słowa krytyki wśród większości lokalnych polityków i zagwarantował jednocześnie rozwój kasyna w kolejnych latach. Uzyskane pieniądze samorządy wykorzystywały głównie na inwestycje w infrastrukturę miejską (np. kanalizację), budowę mieszkań czy szeroko pojętą pomoc społeczną. Aby uzmysłowić sobie, jakiego rzędu dochody przynosiło kasyno, wystarczy wspomnieć, że tylko w 1925 r. przychody kasyna były dwukrotnie wyższe niż nakłady administracji Wolnego Miasta na całą oświatę.

Przez cały okres międzywojenny kasynem zarządzali wspomniani kupcy berlińscy, przy czym po pewnym czasie z konsorcjum wycofał się Bruno Limburg. Po upływie pierwszych dziesięciu lat od zmiany formuły funkcjonowania kasyna, w grudniu 1931 r., udało się wynegocjować uzyskanie państwowej koncesji (formalnie od 1932 r., na 12 kolejnych lat). Spółka zapłaciła za nią aż pół miliona guldenów gdańskich. Kolejny raz też samorządy wykorzystały okazję, by zmienić na swoją korzyść formę podziału przychodów z kasyna, zwiększając pulę przeznaczoną dla Związku Gmin Wolnego Miasta Gdańska (do 68%), a także przejmując 50% zysku netto ze sprzedaży biletów.

The subsidies payed by the casino helped the administration of Sopot with the organization of the city, expansion the spa park (pier) as well as many other investments, maintaining the perfect conditions of the city's streets and park and obtaining the name of the "Pearl of the Baltic Sea" ("die Ostseeperle Zoppot").

A fragment of a letter by a reader who remembers the Sopot casino from the interwar period. ("Dziennik Bałtycki", 19 III 1957, 66, p. 4)

casino. This manoeuvre effectively silenced the critics among local politicians and contributed to casino's prosperity in the next years. Revenues generated by the casino were mostly invested into town's infrastructure (e.g. sewage system), housing or diverse social support measures. To illustrate the extent of profits reaped from casino's activities, suffice it to mention that solely in 1925 its revenues were twice as high as the administrative budget earmarked for education in the Free City.

Throughout the whole interwar period the casino was run by the three aforementioned merchants from Berlin, however, Bruno Limburg decided to leave the consortium after some time. Ten years after changes introduced by the partnership into the casino, in December 1931 a state concession was successfully negotiated (formally from 1932 for the next twelve years). The partnership paid for it a vast sum of half a million Danzig gulden. Once again, local authorities seized the opportunity to change the revenue distribution in their favour, increasing the amount allocated to the Free City of Danzig Association of Municipalities Ltd. (which now amounted to 68%) and taking 50% net profit from ticket sales.

Sala Błękitna ze stołami do gry w ruletkę, 1921 r. Ze zbiorów Doroty Starościak
The Blue Hall with roulette tables, 1921, from the collection of Dorota Starościak

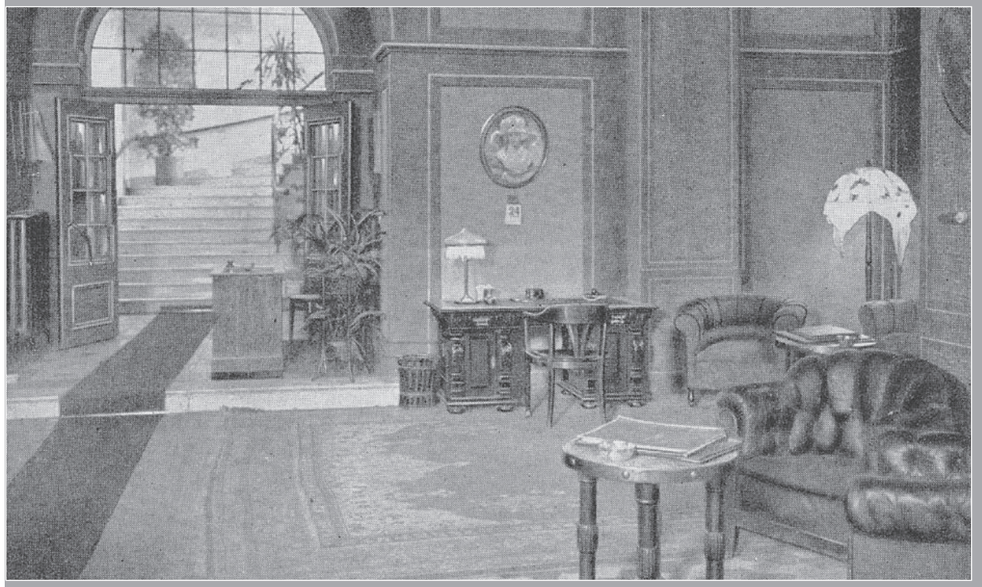

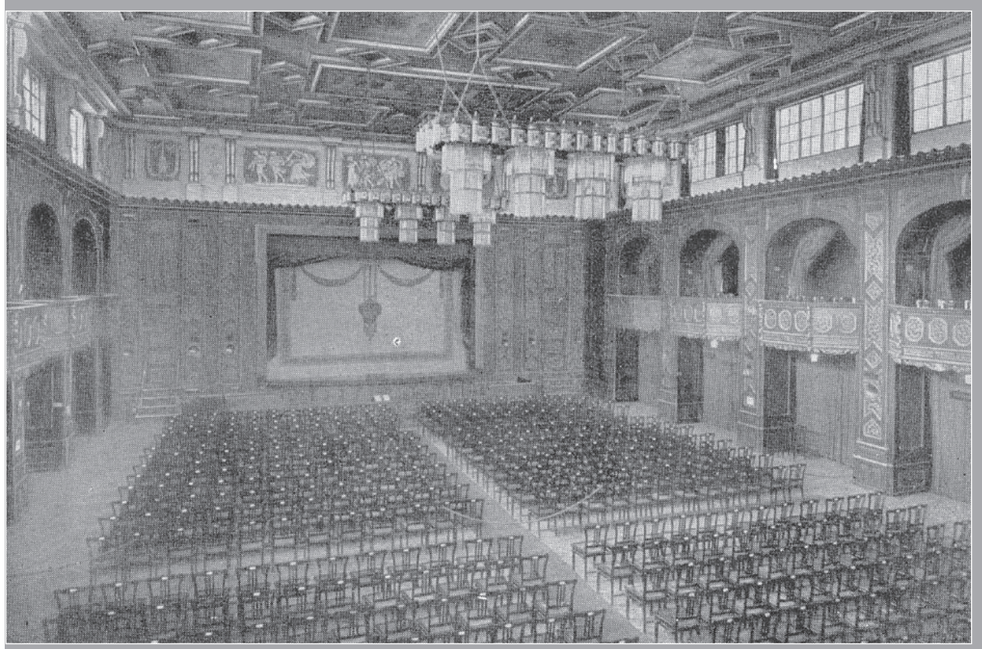

Recepcja kasyna i sala teatralna w trzecim Domu Zdrojowym, 1922. Ilustracje z broszury reklamowej *Kurhaus z kasynem*. Ze zbiorów Miejskiej Biblioteki Publicznej im. J. Wybickiego w Sopocie

Reception of the casino and the theatre hall of the Third Spa House, 1922. Illustration from the advertising brochure *Kurhaus with casino*, from the collection of the Józef Wybicki Public Library in Sopot

Kurhaus

Sopot jako kurort rozwijał się szczególnie intensywnie od schyłku XIX w. Władze sopockie świadomie kładły nacisk na modernizację infrastruktury turystycznej, by przyciągać kolejnych letników. Z powodu rosnącej popularności „perły Bałtyku" jako miejsca spędzania wolnego czasu dość szybko okazało się, że istniejący od 1880 r. Dom Zdrojowy (Kurhaus) – pełniący centralną rolę w życiu towarzyskim i kulturalnym nadmorskiego kąpieliska – jest niewystarczający. Z tego powodu podjęto decyzję o realizacji większej i bardziej okazałej inwestycji.

Kolejny (trzeci w historii Sopotu) Dom Zdrojowy, zbudowany w latach 1909–1910 (choć niektóre prace wykończeniowe realizowane były jeszcze do 1912 r.), był w istocie zespołem kilku budowli, który otaczał Skwer Kuracyjny. Szczególnie imponująco prezentował się gmach główny, z dwoma bogato zdobionymi i przestronnymi salami – teatralną i koncertową (zwaną później Salą Czerwoną) oraz jadalnianą, która z czasem zyskała nazwę Sali Błękitnej.

Kasyno sopockie, uruchomione w 1919 r., początkowo użytkowało tylko dwa pokoje w Kurhausie. Szybko zaczęło jednak wykorzystywać także i Salę Błękitną, gdzie ustawiono dodatkowe stoły do gry w ruletkę. Wkrótce okazało się, że i ona jest za mała. Ostatecznie w latach 1922–1923

Kurhaus

Sopot began developing especially intensively as a resort at the end of the 19th century. Sopot's authorities purposefully put an emphasis on the modernization of tourist infrastructure, in order to attract more holidaymakers. As the popularity of the "Pearl of the Baltic" as a place of leisure grew, it quickly became apparent that the Spa House (Kurhaus), which, since its opening in 1880, has played a key role in the social and cultural life of the seaside resort, is not enough. For this reason, a decision to implement a larger and more impressive investment was made.

The new (third in the history of Sopot) Spa House, built in the years 1909–1910 (although some finishing work was not completed until 1912), was, in reality, a conglomeration of several buildings, surrounding the Spa Square. The main edifice was particularly impressive, with two lavishly embellished and spacious halls – a theatre and concert hall (later known as the Red Hall) and a dining room, which, with the passing of time, gained the name of the Blue Hall. The Sopot casino, opened in 1919, initially occupied only two rooms in the Kurhaus. However, it quickly started to use the

Istniejąca w świecie potrzeba rozrywki i wypoczynku, która nasiliła się szczególnie po ciężkich latach wojny, spowodowała, iż w roku 1919 powstało Kurhaus-Kasino, które z biegiem czasu, a szczególnie pod kierownictwem obecnego konsorcjum, przerodziło się w znakomity salon gry w stylu Monte Carlo. (...) Pomiędzy salą do gry w ruletkę a salą do gry w bakarata znajduje się wygodny i przytulny bufet, którego wyśmienite menu zaspokoi wszelkie potrzeby żołądka i w którym dniem i nocą roi się od międzynarodowego towarzystwa pań i panów. Z Sali Błękitnej można bezpośrednio przejść do wielkiej Sali Czerwonej, w której odbywają się regularnie organizowane przez kasyno i niezmiennie gromadzące licznych gości wieczorki taneczne z przedstawieniami artystycznymi. W eleganckim foyer gość może załatwić sprawy związane z korespondencją; ma tu również do dyspozycji wiodące tytuły gazet z różnych krajów (...).

Fragment opisu kasyna z przewodnika *Ostseebad Zoppot (Freie Stadt Danzig). Die Nordische Riviera*, Zoppot 1922 (cyt. za: J. Dargacz, *Historia sopockich domów kuracyjnych* 1824–2006, Sopot 2006, s. 27–28), pisownia oryginalna

Sala Żółta, 1923 r.
Ze zbiorów Doroty Starościak

The Yellow Hall, 1923,
from the collection
of Dorota Starościak

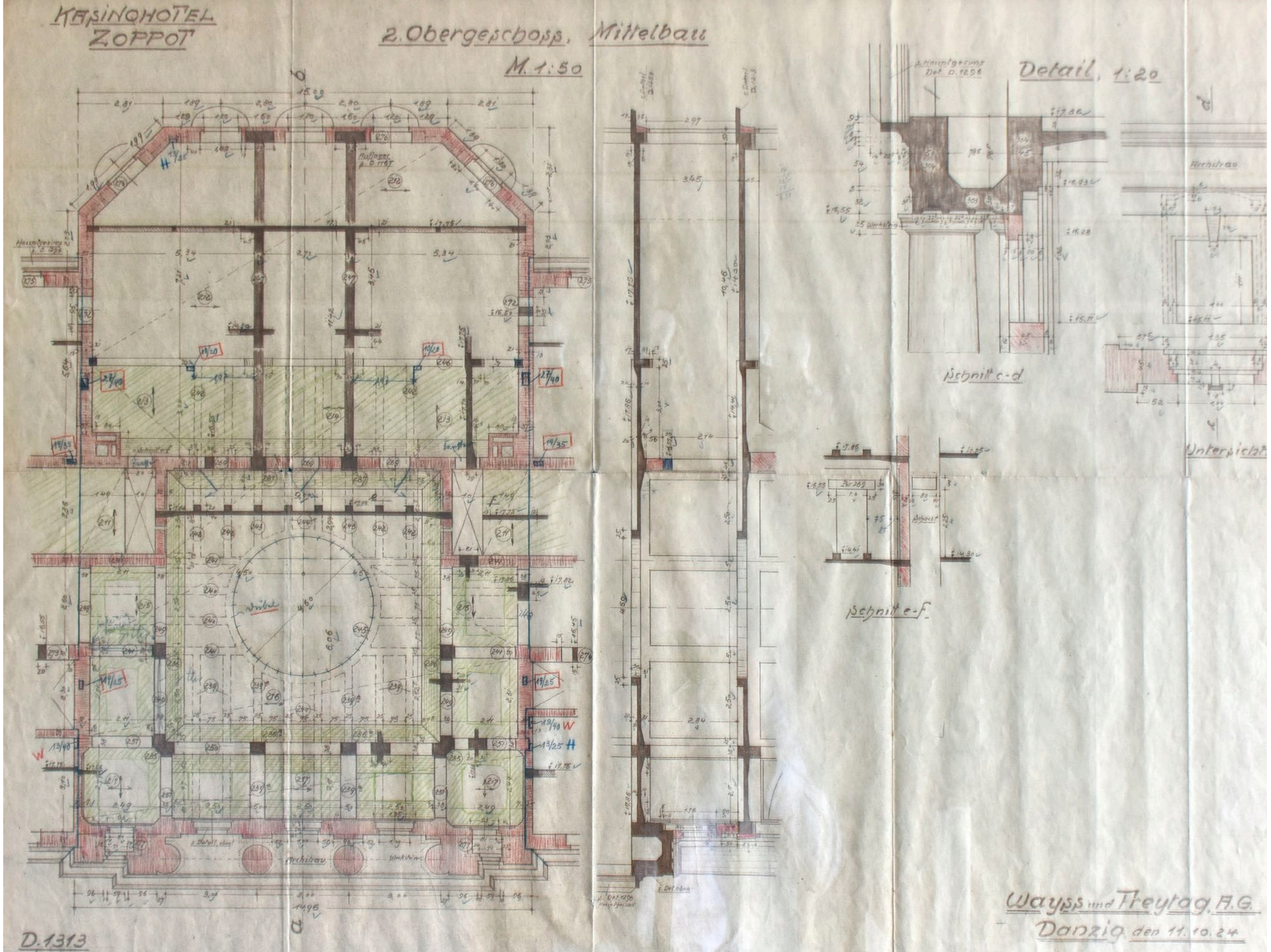

Plansze projektowe części gmachu Kasino-Hotelu, między 1924 a 1925 r. Zbiory prywatne

Original designs of the Kasino-Hotel, 1924–1925, private collection

The need for entertainment and leisure, which intensified after the difficult years of war, led to the creation of the Kurhaus-Kasino in 1919, which, with the passing of time, especially under the management of the current consortium, turned into a magnificent gambling room, similar to Monte Carlo. (...) Situated between the roulette hall and the baccarat room, is a comfortable and cozy buffet, with an exquisite menu that will surely satisfy all needs of the stomach, a place swarming with international bevy of ladies and gentlemen. From the Blue Hall, you can directly go into the enormous Red Hall, where evening dances with artistic performances, which amass large numbers of guests, are regularly organized by the casino. In the elegant foyer, guests could take care of business involving correspondence; leading newspapers from all around the world are also available here (...).

Fragments of a description of the casino from a guidebook *Ostseebad Zoppot (Freie Stadt Danzig). Die Nordische Riviera*, Zoppot 1922 (after: J. Dargacz, *Historia sopockich domów kuracyjnych* 1824–2006, Sopot 2006, p. 27–28)

specjalnie dla kasyna wzniesiono zupełnie nowy budynek, który stanął w południowej części Skweru Kuracyjnego, gdzie wcześniej istniała muszla koncertowa. Był połączony z Domem Zdrojowym łącznikiem. Na parterze, łatwo dostępnym dla turystów, ulokowano m.in. bank oraz sklepy. W nowej siedzibie kasyno miało do dyspozycji szereg dodatkowych pomieszczeń, z których największymi były Sala Obrazów oraz Sala Żółta. Kompleks Domu Zdrojowego został niemal doszczętnie zniszczony w 1945 r., a razem z nim pomieszczenia użytkowane do 1944 r. przez słynne kasyno sopockie.

Kasino-Hotel

W kompleksie domu zdrojowego od początku funkcjonował też Dom Gościnny (Logierhaus), w okresie międzywojenny nazywany po prostu hotelem Domu Zdrojowego (Kurhaus-Hotel). Jego standard można określić jako średni. Budynek ten zamykał Skwer Kuracyjny od strony północnej.

Rosnąca liczba turystów, w tym i odwiedzających kasyno, wśród których zaczęli pojawiać się coraz majętniejsi goście, dała pretekst do podjęcia decyzji o budowie zupełnie nowego, luksusowego hotelu w kurorcie. Pierwszy raz pomysł ten został wyrażony już w maju 1921 r. Choć nie brakowało w Sopocie dobrej klasy hoteli (żeby wymienić Werminghoffa,

---

Blue Hall, where additional roulette tables were placed. Soon it turned out that the room was not big enough either.

Eventually, in 1922–1923, a completely new building was erected specifically for the casino. It stood in the southern part of the Spa Square, where a concert shell had previously been located. It was connected to the Spa House by a skyway. On the ground floor, easily accessible to tourists, were, among others, a bank and shops. In its new headquarters, the casino had at its disposal a number of additional rooms, the largest of which were the Hall of Pictures and the Yellow Hall. The Spa House complex was destroyed almost entirely in 1945 along with all its rooms, utilized by the famous Sopot casino until 1944.

Kasino-Hotel

From the beginning, there had been a Guesthouse (Lo-gierhaus) in the complex of the spa house. During the interwar period, it was known simply as the hotel of the Spa House (Kurhaus-Hotel). Its building was closed by the Spa Square from the north side. Its standard can be described as average.

The growing number of tourists, including those visiting the casino, among whom increasingly richer guests began to appear, gave the pre-

Żetony do gry w ruletkę w sopockim kasynie, między 1919 a 1939 r. W historii sopockiego kasyna wprowadzano kilkakrotnie różne serie żetonów, które służyły do obstawiania zakładów. W zależności od okresu różniły się one materiałem, z którego zostały wykonane (porcelana, galalit), kolorem, kształtem, nominałami czy wreszcie krojem znaków. Zbiory Muzeum Sopotu.
W tle ruletka ze słynnego kasyna w Bad Homburg von der Höhe, ok. 1840 r., ze zbiorów Städtisches historisches Museum – Museum im Gothischen Haus, Bad Homburg v.d. Höhe

Roulette chips in the Sopot casino, 1919–1939. In the history of the casino in Sopot, various series of tokens have been introduced, which were used for betting. Depending on the period, they differed in the material from which they were made (porcelain, galalite), color, shape, denominations and finally the typeface. From the collection of the Museum of Sopot.
In the background – roulette wheel from the famous casino in Bad Homburg von der Höhe, around 1840, from the collection of of the Gothic House Museum in Bad Homburg

Czy wiesz, że... / Did you know that...

...już w 1922 r. sopockie kasyno współpracowało z 27 biurami podróży i agencjami biletowymi na dwóch kontynentach. Dwa punkty działały w Warszawie i Kownie. Foldery o kasynie można było otrzymać także w Wielkiej Brytanii, Francji, na Węgrzech, w Austrii i Szwajcarii. W USA było pięć biur. Najwięcej działało jednak w Skandynawii: aż sześć w Norwegii, trzy w Szwecji oraz dwa w Danii.

...the Sopot casino worked with 27 travel and ticket agencies on two continents as soon as 1922. There was one point in Poland, in Warsaw and one in Kaunas. Brochures advertising the casino could be found in Great Britain, France, Hungary, Austria and Switzerland. There were five offices in the USA. Most of the agencies, however, were operating in Scandinavia: as many as six in Norway, three in Sweden and two in Denmark.

...ceny pokoi w Kasino-Hotelu były znacznie wyższe niż w innych hotelach sopockich. W 1927 r., kiedy został otwarty, nocleg ze śniadaniem w najlepszych hotelach kurortu kosztował od 11 do 16 guldenów gdańskich. Tymczasem w Kasino-Hotelu ceny kształtowały się na poziomie 20,5–26,5 guldenów gdańskich.

...the room rates at Kasino-Hotel were much higher than in other Sopot hotels. In 1927, when it was opened, a room including breakfast in the resort's best hotels costed from 11 to 16 Gdańsk guldens while, in the Kasino-Hotel, prices were at the level of 20.5-26.5 Gdańsk guldens.

...obaj założyciele sopockiego kasyna, Roloff i Linke, przenieśli w 1921 r. swój interes do Kłajpedy. Już 1 sierpnia, korzystając m.in. z pieniędzy wypłaconych przez Sopot za zerwanie umowy, otworzyli Kurhaus-Kasino Memel-Sandkrug. Od władz Kłajpedy otrzymali licencję na prowadzenie „jaskini gier" na dziesięć lat, ale kasyno zostało zamknięte już między 1926 a 1929 r. Dalsze losy Roloffa i Linkego nie są znane.

...both founders of the Sopot casino, Roloff and Linke, moved their business to Klaipėda in 1921. By August 1st, using i.a. the money paid by the city of Sopot for breaking the deal, they opened the Kurhaus-Kasino Memel-Sandkrug. They received a ten-year license for running a gambling den from the authorities of Klaipėda, but the casino closed down between 1926 and 1929. The further history of Roloff and Linke is unknown.

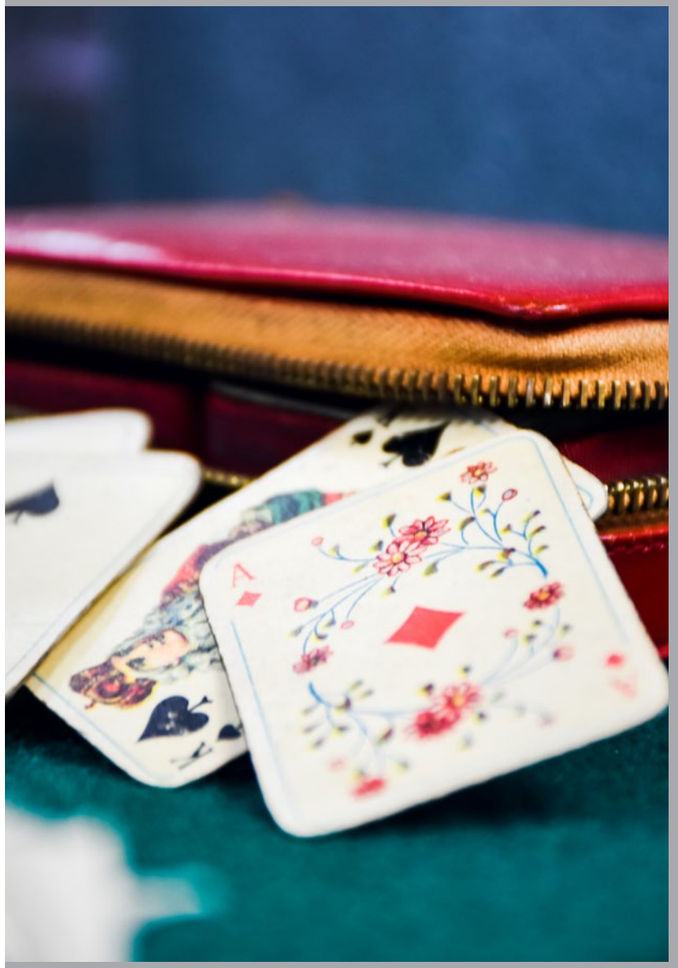

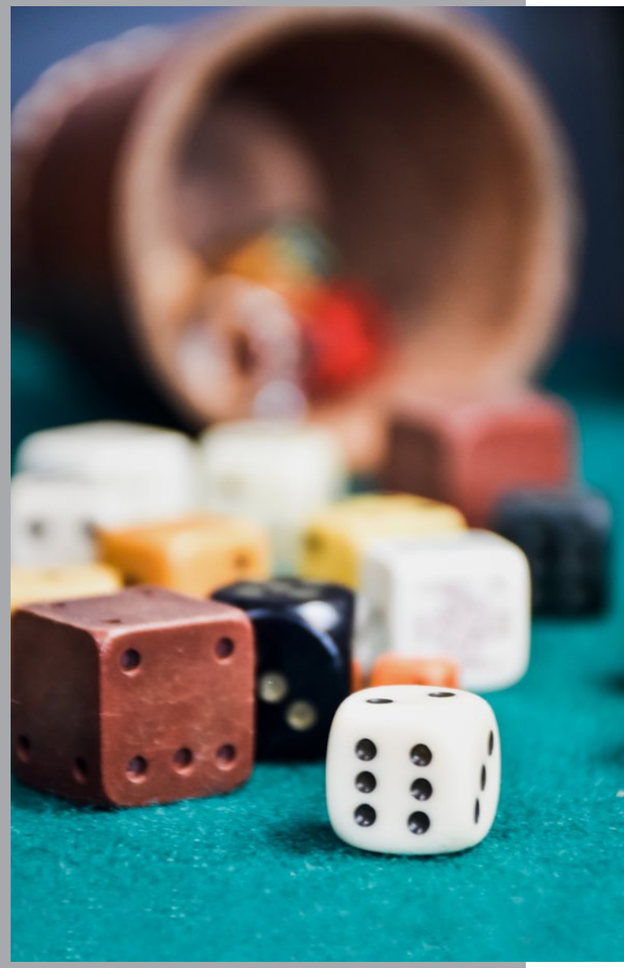

Talia kart do gry produkcji czechosłowackiej, 1920 r. (zbiory Andrzeja Rzepkowskiego) oraz zestaw do gry w kości, XX w. (zbiory Andrzeja Sasa-Jaworskiego)

Deck of cards produced in Czechslovakia, 1920 (collection of Andrzej Rzepkowski) and dice set, 20th century (collection of Andrzej Sas-Jaworski)

Kasino-Hotel tuż przed jego otwarciem, wiosna 1927 r. Ze zbiorów Muzeum Sopotu
Kasino-Hotel shortly before its opening, spring 1927, from the collection of the Museum of Sopot

Gra w ruletkę, lata 30. XX w. Ze zbiorów Muzeum Sopotu
Roulette, 1930s, from the collection of the Museum of Sopot

Metropol czy Hotel Central), to jednak brakowało na początku lat 20. hotelu naprawdę luksusowego i dużego, który mógłby stać się jednocześnie wizytówką aspirującego do przynajmniej europejskiej czołówki kurortu sopockiego.

Wiosną 1922 r. rozpisano konkurs na projekt nowego hotelu, który organizowała spółka sopockiego kasyna. Hotel miał stanąć w Parku Północnym, nad samą plażą. Zarówno etap projektowania, jak i budowy hotelu pełne były kontrowersji oraz problemów. Miłośnicy Sopotu zarzucali zajęcie terenów zielonych, hotelarze obawiali się konkurencji, przeciągały się też procedury z nabyciem gruntów. Nie do końca są też jasne okoliczności, w których wybrano zwycięski projekt autorstwa znanego gdańskiego architekta prof. Otto Kloeppela. Choć dokumentację niezbędną do prac złożono jeszcze w 1922 r., a początek robót datuje się na 1923 r. (tj. po ukończeniu nowego budynku kasyna – ekipy budowlane przeszły na nowe miejsce pracy), to hotel został otwarty dopiero na przełomie czerwca i lipca 1927 r. Kasino-Hotel był największym (dysponował ponad 100 pokojami) oraz bez wątpienia najbardziej luksusowym hotelem Wolnego Miasta Gdańska i błyskawicznie stał się jednym z nowych (obok kasyna) symboli kurortu.

---

text to build an entirely new, luxurious hotel in the resort. The idea first came up in the May of 1921. Although there was no shortage of good quality hotels in Sopot (to mention the Wreminghoff, Metropol or Hotel Central), at the beginning of the 1920s, the resort lacked a hotel which was truly luxurious and large, one that could become the hallmark of the resort aspiring to become part of the European elite at the very least.

In the spring of 1922, entries for the design of the new hotel were invited. The competition was held by the company of the Sopot casino. The hotel was supposed to be erected in the North Park, right next to the sea. Both the stage of designing and of building the hotel were full of controversies and problems. Enthusiasts of Sopot imputed the occupation of green areas, hoteliers were afraid of competition and procedures regarding the acquisition of land were overrunning. The circumstances in which the winning design, created by the well-known Gdansk architect, prof. Otto Kloeppel, was selected, also remain unclear. Although the documentation necessary for the construction was submitted in 1922, and the beginning of the works dates back to 1923 (i.e. after the new building of the casino was completed – construction crews moved to a new worksite), the hotel was only opened at the turn of June and July 1927. The Kasino-Hotel was

Pamiętam także, że moja mama była uzależniona od gry w ruletkę w sopockim kasynie. Zwykła chodzić tam popołudniami, kiedy mnie na spacer zabierała niania. Mama czasami wygrywała, czasami przegrywała. Przypominam sobie jeden wieczór, musiałam mieć z cztery lata. Mama wróciła z kasyna we łzach. Przegrała znaczną sumę pieniędzy. Mój ojciec, który do pracy jeździł kolejką z Sopotu do Gdańska, gdzie miał biuro, znalazł tego wieczoru mamę płaczącą, kiedy wrócił do domu. Nic nie powiedział. Poprosił tylko, by mama podarła swoją kartę członkowską z kasyna. Mama nigdy już nie poszła do kasyna. Znalazła jednak inne źródło rozrywki – karty. Nauczyła się grać w brydża i szybko stała się zapaloną brydżystką. Pamiętam spotkania przy brydżu w naszym mieszkaniu – mężczyźni grali z mężczyznami, kobiety z kobietami. Mężczyźni grali głównie w pokera, zaś kobiety w brydża.

Mira Ryczke Kimmelman, *Life Beyond the Holocaust. Memories and Realities*, wstęp i oprac. Gilya Gerda Schmidt, przedmowa Beverly A. Asbury, Knoxville 2005, s. 138

Wystawa *Kasyno w Sopocie 1914–1944*; fragment ekspozycji poświęcony wyposażeniu Kasino-Hotelu

Exhibition *Casino in Sopot 1914–1944*. Part of the exhibition dedicated to the equipment of the Kasino-Hotel

Zastawa stołowa i sztućce z Kasino-Hotel (detale), między 1927 a 1944 r. Zbiory Marzeny Górskiej-Karpińskiej, Muzeum Sopotu, Małgorzaty Schön oraz Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Józefa Wybickiego w Sopocie

Tableware and cutlery from the Kasino-Hotel (details), 1927–1944. Collection of Marzena Górska-Karpińska, Małgorzata Schön, Museum of Sopot and Józef Wybicki Public Library in Sopot

I also remember my mother's addiction to roulette at the Zoppot Kasino. She used to go there in the afternoons, while I took walks with my nanny. Sometimes she won, sometimes she lost. I recall one evening, I must have been four years old. Mother returned from the casino in tears. She had lost a substantial amount of money. My father, who was commuting by train from Zoppot to Danzig, where his office was, found my mother crying, when he came home that evening. He did not say anything. All he asked mother to do was to tear up her casino membership card. She never entered the casino again. But she did find another source of entertainment — cards. She learned to play bridge and became an avid bridge player. I remember card parties in our home — men played with men, women with women. Men played mostly poker, while women played bridge.

Mira Ryczke Kimmelman, *Life Beyond the Holocaust. Memories and Realities*, edited and introduction Gilya Gerda Schmidt, foreword Beverly A. Asbury, Knoxville 2005, s. 138.

Hotel stanowił własność kasyna, był jednak dzierżawiony od 1932 r. przez zręcznego i zdolnego przedsiębiorcę, Willy'ego Kuschela.

Prace nad rozbudową czy modernizacją wnętrz hotelu trwały tak naprawdę nieprzerwanie do lat II wojny światowej włącznie. W ramach jednego z etapów w czerwcu 1931 r. oddano do użytku nową część hotelu. W jej wnętrzach znalazło siedzibę ekskluzywne (w zamyśle elitarne) kasyno dla wybranych, nazwane International Sporting-Club. W przeciwieństwie do kasyna w Domu Zdrojowym w nowym klubie miały obowiązywać surowsze nakazy co do strojów wieczorowych (panów obowiązywały smokingi i fraki, panie – długie suknie), a wejście było możliwe tylko za okazaniem specjalnych, wykupionych wcześniej (drogich) kart wejściowych. International Sporting-Club nie działał długo – najpóźniej w 1937 r. został zlikwidowany. Być może właśnie kilkuletnia działalność tego kasyna, a także fakt, że w 1990 r. otwarto kasyno w budynku dawnego Kasino-Hotelu (ówczesnym Grand Hotelu), jak i sama w końcu nazwa gmachu są przyczynami, dla których dość powszechnie uważa się, że słynne kasyno funkcjonowało nie w Domu Zdrojowym, ale właśnie w tym potężnym budynku.

---

the largest (with over 100 rooms) and, without a doubt, the most luxurious hotel in the entire Free City of Danzig, which instantly became one of the new symbols of the resort (alongside the casino).

The hotel was property of the casino, but, since 1932, it was leased by a skillful and talented entrepreneur, Willy Kuschel.

Work on the expansion or modernization of the hotel's interior lasted until the end of World War II. As part of one of the stages, a new part of the hotel was put into use in the June of 1931. In its interior, there was an exclusive casino for the chosen, called the International Sporting-Club. In contrast to the casino in the Spa House, the new club was subject to stricter rules regarding the evening dress code (men had to wear tuxedos and tailcoats, women – long dresses), and entry was only allowed upon showing special (expensive) entry cards, purchased ahead of time. The International Sporting-Club didn't operate for very long – it was closed down in 1937 at the latest. Perhaps the several years of this casino's activity, as well as the fact that, in 1990, a casino was opened in the building of the Kasino-Hotel (then Grand Hotel), and, most importantly, the name of the edifice itself, are the reasons as to why it is commonly believed that the famous casino operated not in the Spa House, but in this massive building.

Obrotowy stojak z kolorowymi żetonami do gier hazardowych, lata 30.–60. XX w. (zbiory Andrzeja Sasa-Jaworskiego) oraz drewniana szkatułka z żetonami, pocz. XX w. (zbiory Muzeum Okręgowego w Nowym Sączu)

Revolving rack with colorful gambling chips, between 1930s–1960s (collection of Andrzej Sas-Jaworski) and wooden chest with gambling chips, beginning of the 20th century (collection of Regional Museum in Nowy Sącz)

Gra w bakarata, 1930 r. Zdjęcie z prywatnego zbioru Karla Ottona von Wechmara (1896–1989), udostępnionego za zgodą jego wnuka, Hansa-Gustava von Wiecka, Bochum, Niemcy

Baccarat, 1930, a photograph from the private collection of Karl Otto von Wechmar (1896–1989), courtesy of his grandson Hans-Gustav von Wieck, Bochum, Germany

Personel

Początkowo w kasynie zatrudnieni byli ludzie o różnej proweniencji – nie brakuje relacji o oszustwach dokonywanych przez samych krupierów. Sytuacja unormowała się po przejęciu kasyna przez nową spółkę i uregulowaniu warunków pracy (z tego powodu wybuchł m.in. głośny strajk z końcem marca 1923 r.).

W okresie międzywojennym w sopockiej „jaskini gier" zatrudnionych było około 150 osób. Tym samym kasyno było jednym z największych pracodawców w kurorcie. Praca w kasynie była intratną posadą. Zmiany kadry nie były duże. W 1944 r. na łącznie 110 pracowników kasyna aż 57 osób mogło pochwalić się co najmniej dwudziestoletnim stażem pracy w firmie. Przy zatrudnianiu pracowników kładziono nacisk na ich wygląd, maniery oraz znajomość języków obcych. Od kandydatów wymagano nie tylko przedstawienia świadectw ukończenia szkół, ale także zaświadczenia od miejscowych organów policyjnych o niekaralności. Kasyno organizowało także specjalne kursy szkoleniowe. Poza personelem na samych salach gier (krupierami, kierownikami oraz inspektorami gier czy szefami sal oraz kontrolerami) w kasynie zatrudnieni byli kasjerzy, pracownicy biurowi (np. księgowi, stenotypistki i telefonistki), portierzy oraz osoby odpowiedzialne

Personnel

At first, the casino hired people of different provenance – there is no shortage of reports about the series of scams done by the croupiers themselves. The situation normalized after a new company acquired the casino and made regulations regarding the working conditions (it was the reason for i.a. the outbreak of a loud strike at the end of March 1923).

During the interwar period, the Sopot gambling den employed around 150 people. Thereby, the casino was one of the largest employers in the resort. Work at the casino was a lucrative job. Changes in staff were not made often. In 1944, out of the 110 employees of the casino, as many as 57 people could proudly say that they had at least twenty years of work experience in the company.

When hiring employees, an emphasis was put on their appearance, manners and knowledge of foreign languages. Candidates for the job were not only required to show certificates of education, but also guarantees from local police authorities, attesting their lack of a criminal record. The casino also held special training workshops.

In addition to the staff of the game rooms themselves (croupiers, managers, gaming inspectors and controllers), the casino employed cashiers,

(...) Przy drzwiach, które prowadziły do sali z ruletką, Kurt spotkał swojego szkolnego kolegę, doktora Arnolda Vlecha, który przed trzema laty zdał państwowy egzamin medyczny, ale z powodu braku pieniędzy nie mógł niczego rozkręcić i dlatego, jak wielu innych bezrobotnych akademików, został krupierem. „Oni wszyscy powariowali dzisiaj", śmiał się doktor Vlech, ubrany – jak każdy krupier – w bardzo elegancki smoking. „Zapowiadany strajk generalny miesza w dolarowych głowach. Grają o sumy, które normalnie uważaliby za fantastyczne, przepełnieni strachem, jakby ktoś miał ich na zewnątrz zadusić."

Fragment rozdziału powieści Felixa Scherreta *Der Dollar steigt…*, która w całości ukaże się niebawem w gdańskim wydawnictwie słowo/obraz terytoria, tłum. Janusz Mosakowski

(...) At the door that led to the roulette room, Kurt met his schoolmate, Dr. Arnold Blech, who had passed the state medical examination three years previously, but due to lack of money he could not get anything started and like many other unemployed academians he became a croupier. "They all went crazy today", laughed Dr. Blech, dressed — like every croupier — in a very elegant tuxedo. "The announced general strike messes with dollar heads. They play for sums that they would normally think were unreal; full of fear, as if someone was to choke them outside."

Fragment of a chapter from a Felix Scherret's novel *Der Dollar steigt*, which will be published soon by the Gdańsk publishing house słowo/obraz terytoria. From Polish translation by Janusz Mosakowski

za witanie i opiekę nad gośćmi, gdy ci przebywali w jednym z pobocznych pomieszczeń – czytelni czasopism, pokojach wypoczynkowych czy restauracji.

Goście

Kasyno od początku funkcjonowania przyciągało tłumy. Wejściówki były relatywnie niedrogie. Można było nabyć imienne bilety dzienne bądź upoważniające do wielokrotnych wizyt w ciągu tygodnia lub roku.

Sopockie kasyno było czynne przez cały rok, swoje wnętrza otwierało późnym przedpołudniem i czynne było do wczesnych godzin porannych. Największy ruch panował naturalnie wieczorami. Wśród gości kasyna dominowali obywatele polscy i niemieccy, nie brakowało także graczy ze Skandynawii czy Wolnego Miasta. Od 1922 r. wprowadzono zakaz dla tych ostatnich, chyba że mogli wykazać odpowiednio wysokie dochody. W praktyce był to jednak martwy przepis. Do kasyna miały wstęp tylko osoby, które ukończyły 21. rok życia.

Praktycznie wszystkie zachowane zdjęcia i pocztówki prezentują gości kasyna w strojach wieczorowych. Formalnie jednak nigdy nie wprowadzono nakazu ich noszenia – był to raczej respektowany przez zdecydowaną

office workers (e.g. accountants, stenographers and telephonists), doormen and people responsible for greeting and chaperoning guests, when they would spend time in one of the side rooms – a magazine reading room, rest rooms or the restaurant.

Guests

The casino has drawn crowds from the beginning. Entry passes were relatively inexpensive. It was possible to purchase personal day tickets, or ones that would guarantee access to the casino multiple times a week or year.

The Sopot casino was open all year long, opening during the hours of the late afternoon and closing in the early morning. The biggest traffic naturally took place in the evening. Among the casino's guests, there was a dominance of Polish and German citizens, though there was no shortage of players from Scandinavia or the Free City. Since 1922, the latter had been banned from the casino, unless they could show evidence of having a sufficiently high income. In practice, however, this was a dead law. Entry was only granted to people who were 21 or older.

Nearly all the remaining photos and postcards present the casino's guests in evening attire. Formally, however, there was no rule regarding the

Bilety wstępu do kasyna: jednodniowy dla Wojciecha Buławskiego, 1934 r. (zbiory Doroty Starościak), tygodniowy dla Albrechta Dickhoffa, 1923 r. (zbiory Muzeum Sopotu) oraz roczny dla Tadeusza Heynara (ważny do lutego 1940 r.), 1939 r. (zbiory Doroty Starościak)

One day ticket to the casino issued for Wojciech Buławski, 1934 (collection of Dorota Starościak), one week pass issued for Albrecht Dickhoff, 1923 (collection of the Museum of Sopot) and one year pass to the casino issued for Tadeusz Heynar (valid till February 1940), 1939 (collection of Dorota Starościak)

Wydanie „Kasino-Zeitung Zoppot" z 2 października 1937 r.
Kasyno wydawało własną gazetę – „Kasino-Zeitung Zoppot". Był to, po oficjalnym organie prasowym władz kurortu („Zoppoter Zeitung" z lat 1894–1945), najdłużej ukazujący się tytuł sopocki. Dwutygodnik wychodził od 1920 r., przestał być wydawany dopiero pod koniec 1941 r. Gazeta prezentowała przede wszystkim wyniki gier oraz reklamy, treści o charakterze informacyjno-publicystycznym były ograniczone do minimum (najczęściej do pierwszej strony). Nakład gazety drukowany był w sopockiej drukarni, która mieściła się na Seestraße 62 (dzisiejszej ul. Bohaterów Monte Cassino). Zbiory Marzeny Górskiej-Karpińskiej

Issue of "Kasino-Zeitung Zoppot" from October 2, 1937.
The casino was publishing its own newspaper – "Kasino-Zeitung Zoppot". It was, after the official press release of the resort authorities ("Zoppoter Zeitung"), the longest-appearing title in Sopot. The biweekly magazine was published from 1920 until the end of 1941.
The newspaper published primarily the results of games and advertisements, content of an informative and journalistic character was limited to a minimum (usually to the first page). The edition of the newspaper was printed in the printing house in Sopot, which was located on Seestraße 62 (today's Bohaterów Monte Cassino Street). From the collection of Marzena Górska-Karpińska

większość obyczaj. Informowano jedynie, by wybierając się do kasyna w miesiącach wczesnojesiennych, „rezygnować z ubrań sportowych i plażowych strojów".

Reklama i promocja

Zarządzający sopocką „jaskinią gier" od początku kładli duży nacisk na reklamę. Zajmowała się tym specjalna jednostka w ramach spółki, tzw. Biuro Informacji (Kasino-Verkehrsbüro). Wydawano nie tylko ulotki i foldery reklamowe (w różnych językach), ale także własne pocztówki, a nawet gazetę – „Kasino-Zeitung Zoppot".

Szybko nawiązano współpracę z szeregiem przedstawicielstw biur podróży i agencji biletowych w Europie oraz Ameryce Północnej, które zachęcały do odwiedzin sopockiego kasyna, a przy okazji spędzenia urlopu w „perle Bałtyku". W centrum Berlina, na rogu Kürfustendamm i Uhlandstrasse, funkcjonował tzw. Sopocki Kiosk (Zoppot-Kiosk) – specjalny stały punkt informacji o kurorcie oraz o kasynie. Ulotki o sopockiej „jaskini gier" można było otrzymać również w berlińskiej filii Gdańskiego Biura Informacji Turystycznej (Danziger Verkehrszentrale), która swoją siedzibę miała przy najważniejszej ulicy stolicy Niemiec – Unter den Linden.

Trwa napływ obcokrajowców do Sopotu, i to mimo niekorzystnych połączeń komunikacyjnych. Jak już niejednokrotnie donoszono, liczba zameldowanych gości jest o wiele wyższa niż w roku uprzednim. Niemały udział w tym kasyna kuracyjnego, którego liczba członków mocno rośnie każdego dnia, a wśród nich – co warte jest uwagi – szczególnie liczba obcokrajowców. Od 22 maja br., kiedy otwarto poszerzone o nowe pomieszczenia kasyno, przyjęto nie mniej niż 2250 nowych członków. Z tej liczby 600 osób było z Niemiec, 1100 z Polski, 300 z innych krajów, w tym Anglii, Ameryki, Francji, Szwecji, Danii, Holandii, Włoch, Japonii i Rosji. Z samego Wolnego Miasta Gdańska naliczono 250 gości.

Fragment notki prasowej o rosnącej frekwencji graczy w kasynie sopockim („Zoppoter Zeitung", 15 VII 1920, nr 163, s. 3)

Formalnie, aby zagrać w kasynie, należało wykupić odpowiednią wejściówkę, dzięki której zyskiwało się „członkostwo w klubie". Stąd na łamach prasy o graczach mowa jako o „członkach kasyna".

dress code – it was more of a widely-respected tradition. It was only recommended to "forfeit wearing sportswear and beach attire" during visits to the casino in the early months of the fall.

Advertising and Promotion

The management of Sopot's "gambling den" put a great emphasis on advertising from the beginning. A special unit within the company, the Information Office (Kasino-Verkehrsbüro) was in charge of promotions. The casino not only published leaflets and advertising brochures (in several different languages), but also had its own postcards and even a newspaper – "Kasino-Zeitung Zoppot".

Cooperations with a multitude of travel and ticket agencies in Europe and North America, which encouraged people to visit the Sopot casino and spend their holidays in the "Pearl of the Baltic", were quickly established.

In central Berlin, on the corner of Kürfustendamm and Uhlandstrasse, there was a so-called Sopot Kiosk (Zoppot-Kiosk) – a special fixed information point about the resort and casino. Leaflets about the Sopot "gambling den" were also available in the Berlin branch of the Gdańsk Tourist

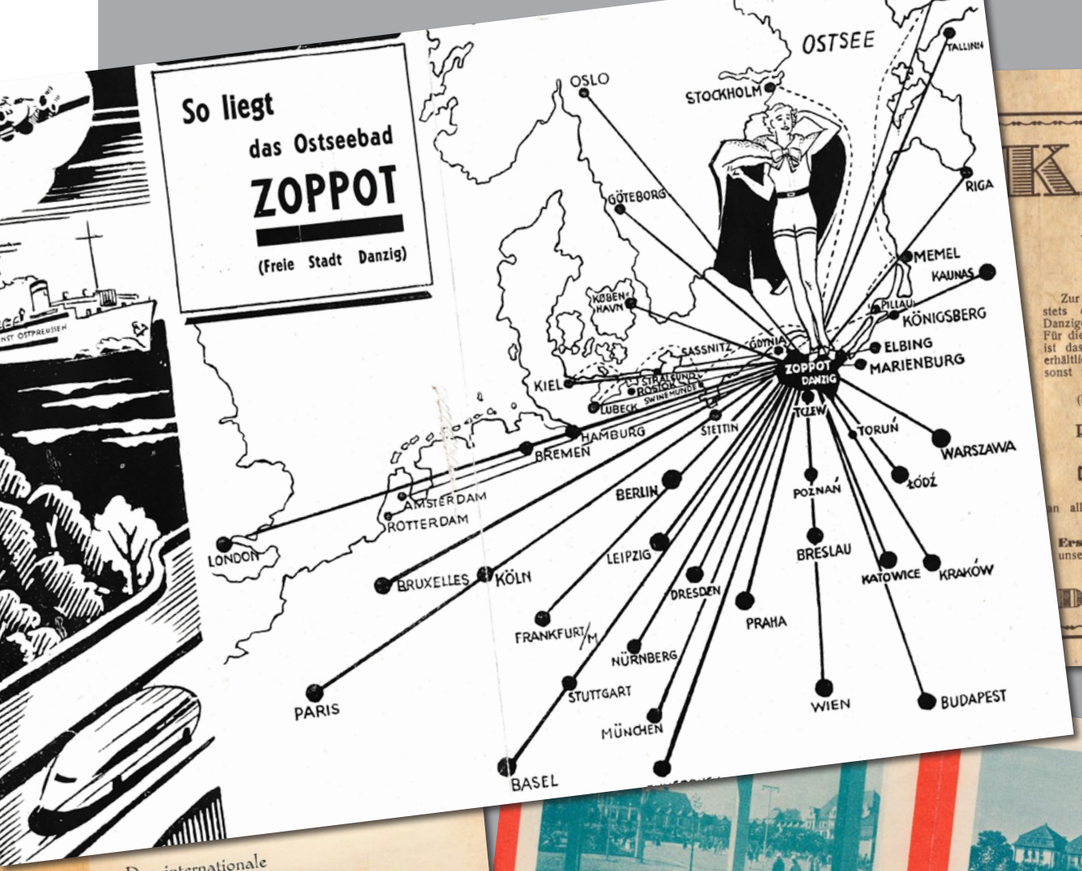

KASINO ZOPPOT

FREIE STADT DANZIG

Roulette

Einreise

Zur Einreise in den Freistaat Danzig ist stets der Auslandspaß erforderlich. Ein Danziger Sichtvermerk wird nicht benötigt. Für die Fahrt durch den polnischen Korridor ist das polnische Visum notwendig. Es ist erhältlich in allen polnischen Konsulaten, sonst im polnischen Paßbüro, Berlin, Kurfürstenstraße 137.

(Dienststunden nur vormittags.)

Reiseverbindung nach Zoppot-Danzig

a) ohne polnisches Visum

Flugzeuge

an allen Wochentagen von Berlin und von Königsberg.

Das ganze Jahr geöffnet

Gespielt wird

in Danziger Gulden

(25 Gulden = 1 engl. Pfund)

Minimum im Roulette zurzeit 2 Gulden, Maximum 2400 Gulden.

Alle Devisen werden an unseren Kassen in Zahlung genommen.

Spielzeit von 11 Uhr vormitt. bis 8 Uhr morgens.

Das ganze Jahr geöffnet

Baccara

Dampfer: im Seeverkehr mit Salondampfer „Odin" ab Swinemünde jeden Montag und Donnerstag 7 Uhr abends, ab Pillau jeden Mittwoch und Sonnabend 8[30] Uhr vormittags, ab Königsberg jeden Montag, Mittwoch und Freitag 7½ Uhr vormittags.

Eisenbahn: Durchgehende Züge von Berlin und Königsberg nach Marienburg.

Von Marienburg nach Danzig Kleinbahn, Flugzeug und ständiger Autoverkehr.

b) mit polnischem Visum

ab Berlin über Stettin 8 Uhr vormittags, an Zoppot 5[44] Uhr nachmittags,
ab Königsberg 7[22] Uhr vormittags, an Zoppot 11[59] Uhr vormittags.

Erschöpfende Auskunft durch: unsere Vertretungsbüros (Reisebüros) in allen größeren Städten des In- u. Auslandes, unser offizielles Vertretungsbüro in Berlin W, Pavillon, Rankestraße 1, (Ecke Kurfürstendamm), Telephon Bismarck 5067, die Geschäftsstellen des Deutschen Ostseebäder-Verbandes, das Verkehrsbüro des Kasinos in Zoppot.

DAS GANZE JAHR GEÖFFNET -

Internationales

KASINO ZOPPOT (Staatl. konzessioniert)

Roulette ~ Baccara ~ Boule

Das ganze Jahr geöffnet!

Auskunft ZOPPOT: Kasino-Verkehrsbüro
BERLIN: Danziger Verkehrsbüro, Unter den Linden 16 · Tel.: A 1 Jäger 44 48 und „Zoppot-Kiosk", Kurfürstendamm / Uhlandstraße · Tel.: Bismarck J 1 65 24

ZOPPOT

(Freie Stadt Danzig)

„Die sonnigen Herbsttage an der Ostsee"

Einreise:

Zur Einreise in den Freistaat Danzig ist stets der Auslandspaß und die Unbedenklichkeitserklärung des zuständigen Finanzamtes erforderlich. Ein Danziger Sichtvermerk wird nicht benötigt. Für die Fahrt durch den polnischen Korridor ist das polnische Visum notwendig. Es ist erhältlich in allen polnischen Konsulaten, sonst im Polnischen Paßbüro: Berlin, Kurfürstenstrasse 137 Dienststunden nur vormittags

Reiseverbindungen nach Zoppot/Danzig:

a) Ohne poln. Visum:

Mit Flugzeug ab Berlin mittags / „ Königsberg morgens } an allen Wochentagen

Mit Dampfer „ Swinemünde jeden Montag u. Donnerstag, 7 Uhr abends mit Salondampfer „Odin"
„ Pillau jeden Mittwoch und Sonnabend, 8,45 vormittags mit Salondampfer „Odin"
„ Königsberg jeden Montag, Mittwoch und Freitag, 7½ Uhr vorm. im Binnenverkehr mit Salondampfer „Königin Louise"

Eisenbahnverbindung. Von Berlin durchgehende Züge bis Marienburg
Von Marienburg nach Danzig Kleinbahn, Flugzeug und ständiger Autoverkehr

b) Mit poln. Visum über Stettin-Stolp: ab Berlin 8 Uhr vorm., an Zoppot 5,44 nachm.

3741

Kasino

Das ganze Jahr geöffnet

Roulette
von vorm. 11 Uhr bis nachts 12 Uhr
Minimum 2 Gulden
Maximum 2400 Gulden

Baccara
von nachmittags bis morgens 7 Uhr

Gespielt wird in Danziger Gulden (25 Gulden = 1 englisches Pfund)
Alle Devisen werden an unseren Kassen in Zahlung genommen

Erschöpfende Auskunft durch: unsere Vertretungsbüros (Reisebüros) in allen größeren Städten des In- und Auslandes; unser offizielles Verkehrsbüro in Berlin W, Pavillon Rankestr. 1 (Ecke Kurfürstendamm), Tel. Bismarck 5067; die Geschäftsstellen des Deutschen Ostseebäder-Verbandes; das Verkehrsbüro des Kasinos in Zoppot

Das internationale
SPIEL-KASINO
(staatlich konzessioniert)
gibt dem Weltbad den mondänen Charakter.
Es wird Roulette und Baccara nach internationalen Regeln gespielt.
Das Kasino ist das ganze Jahr geöffnet.

DAS INTERN. SPIELKASINO IN
Zoppot

KASINO - HOTEL - BAR
The fashionable bar with excellent orchestra.

KASINO OPEN-AIR DANCE FLOOR
First class band.
Every Saturday during the season a special gala event in the Kasino hotel.

KURHAUS - RESTAURANT
Newly opened.
Cold buffet wide selection.
First class cuisine.
Music.

KURHAUS - CAFE
Daily orchestral concerts.
The best confiserie in Eastern Europe.
The centre of social life.

KURHAUS - TERRACES
Wine restaurant and the North Verandah.
The music lover's favourite spot.

Printed by A. W. Kafemann G. m. b. H., Danzig

KASINO HOTEL ZOPPOT

Hotel Kasyno Sopoty

Największy i najładniejszy hotel nad Morzem Bałtyckiem

Cały rok otwarty

Najmodniejszy komfort.
Międzynarodowa kuchnia. Dancing na powietrzu
1000 miejscach do siedzenia. Zimne i ciepłe kąpiele morskie w domu.

Ceny hotelowe Szwajcarji

Przed i po sezonie 30 % zniżka

Żądajcie prospekty przez dyrekcję hotelu Kasyna w Sopotach

Zdrojowisko bałtyckie

SOPOTY

Wolne Miasto Gdańsk

Jedzie się do Sopot bez wizy.

Możliwości umieszczenia dla wszystkich wymagań.

Broszury reklamowe promujące kasyno w Sopocie, lata 20. i 30.
Advertising brochures promoting the casino in Sopot, 1920s and 1930s

An influx of foreigners to Sopot is taking place, despite the unfavorable communication connections. As has been reported multiple times, the number of registered guests is considerably higher than in the previous year. The resort casino plays a big role in this, as the number of its members is growing every day, and, what is especially worth attention, the number of foreigners particularly. Since May 22nd of this year, when the casino, expanded with new rooms, was opened, no less than 2250 new members have been accepted. Out of this number 600 people were from Germany, 1100 from Poland and 300 from other countries, including England, the United States of America, France, Sweden, Denmark, the Netherlands, Italy, Japan and Russia. Lastly, from the Free City alone, 250 guests were counted.

A fragment of a press note regarding the growing turnout of gamblers at the Sopot casino ("Zoppoter Zeitung", 15 VII 1920, 163, p. 3)

Formally, in order to gamble at the casino, an adequate pass, thanks to which a "membership in the club" was acquired, had to be purchased. Hence, in the press, the gamblers are referred to as "members of the casino".

Także na rodzimym rynku, w Wolnym Mieście, dbano o odpowiednią promocję. W sezonie jesienno-zimowym, kiedy ruch turystyczny słabł, organizowano cyklicznie popołudniowe tzw. herbatki taneczne (Tanztee), które szybko stały się ważnym punktem życia towarzyskiego Sopotu. Kasyno współfinansowało również koncerty, imprezy sportowe, a także akcje charytatywne (np. spotkania wigilijne dla biednych dzieci).

Skandale i kontrowersje

Historii sopockiego kasyna od początku towarzyszyły skandale i kontrowersje. Już w momencie jego otwarcia, w lipcu 1919 r., podniosły się słowa krytyki chociażby ze strony lokalnych działaczy sportowych, wskazujących na mylącą nazwę używaną przez Roloffa i Linkego dla określenia podmiotu prowadzącego kasyno – Związek Towarzysko-Sportowy Sopot w Domu Zdrojowym (Geselligheits- und Sportverein Zoppot e.V., im Kurhause).

Stosunkowo szybko w prasie zaczęły pojawiać się doniesienia o przegranych znacznych sumach pieniędzy, samobójstwach graczy, zawodowych oszustach (także wśród personelu kasyna), defraudantach, wreszcie o młodych kobietach, które lgnęły do graczy. Choć nie ulega wątpliwości, że wydarzenia w kasynie były przyczynami tragedii ludzkich, to jednak

Information Office (Danziger Verkehrszentrale), which had its headquarters on the most important street of the German capital – Unter den Linden.

Likewise, on the local market, in the Free City, adequate promotion was taken care of. During the fall-winter season, when tourism traffic declined, cyclical tea dances (Tanztee) were organized. They quickly became an important part of the social life in Sopot. The casino also co-financed concerts, sporting events and charity campaigns (e.g. Christmas Eve meetings for poor children).

Scandals and controversies

The casino in Sopot was surrounded by scandals and controversies from the very beginning. Since its opening in July 1919, local sports activists criticised it for various reasons, such as e.g. a misleading name of the casino's management used by Roloff and Linke – Sports and Social Union Sopot in Spa House (Geselligheits- und Sportverein Zoppot e.V. im Kurhause).

One did not have to wait long for press coverages of great financial losses, gamblers' suicides, professional fraudsters (not excluding the casino's staff), defrauders or young women gravitating towards the gamblers. Even though it is undeniable that the incidents from the casino did cause

Gra w ruletkę, 1930 r. Zdjęcie z prywatnego zbioru Karla Ottona von Wechmara (1896–1989), udostępnionego za zgodą jego wnuka, Hansa-Gustava von Wiecka, Bochum, Niemcy

Roulette, 1930. A photograph from the private collection of Karl Otto von Wechmar (1896–1989), courtesy of his grandson Hans-Gustav von Wieck, Bochum, Germany

Znów samobójstwo w Sopocie. Wczoraj przed godziną 8 wieczorem 26-letni kupiec Herbert Erich Küstner zakończył swoje życie w pokoju hotelowym przy Südstraße (dzisiejszej ul. Grunwaldzkiej), strzelając do siebie. K. był w Sopocie tylko przejazdem, był obywatelem Estonii. Powodów tego desperackiego aktu należy szukać w długach hazardowych.

„Danziger Allgemeine Zeitung", 23 IX 1931, nr 223, s. 5

do dziś funkcjonujące opowieści o pełnej wisielców alei parkowej niedaleko kasyna czy „kładce samobójców" na molo należy raczej włożyć między bajki.

Sprawa kasyna była niejednokrotnie omawiana zresztą nie tylko na łamach gazet, ale także na forum rady miejskiej Sopotu czy na posiedzeniach Volkstagu (jednoizbowego sejmu Wolnego Miasta). Gromy krytyki spadały nie tylko na samo kasyno, ale też (a może przede wszystkim) na miasto Sopot, które czerpało korzyści finansowe z tego moralnie wątpliwego przybytku. Z biegiem lat krytyka pod adresem magistratu i kasyna była jednak coraz słabsza, by po 1933 r., co zaskakujące, zostać niemal w całości wyciszona. Miejscowym władzom (już nazistowskim) kasyno, podobnie jak poprzednikom, było potrzebne, by realizować inwestycje w mieście.

Odwiedziny kasyna były piętnowane także przez środowisko polskie, choć – jak się wydaje – spora część osób tymi zakazami się nie przejmowała. Podejmowano akcje bojkotu „jaskini gier". Formalny zakaz uczęszczania do kasyna sopockiego władze polskie dla urzędników państwowych wydały dopiero w latach 30. Wynikało to m.in. z faktu, że w kasynie działali (i to z powodzeniem) także agenci różnych wywiadów, na czele z niemieckim.

Another suicide in Sopot. Yesterday before 8 p.m. a 26-year-old businessman, Herbert Erich Küstner, ended his life in a hotel room at Südstraße (today's Grunwaldzka Street), shooting himself. K. was only passing through Sopot, as he was a citizen of Estonia. The reasons for this desperate act should be sought in gambling debts.

"Danziger Allgemeine Zeitung", 23 IX 1931, 223, p. 5

human tragedies, it is also important to underline that certain stories which have circulated for some time – such as the one about a crop of hangmen in a nearby park or a "suicide footbridge" on the piers – should be considered urban myths.

Apart from the press, the town council and the Volkstag (one-chamber parliament of the Free City) often discussed the question of the casino. Sharp criticism was voiced not only against the casino, but also (and probably most of all) against the town of Sopot, which reaped benefits from the morally questionable place. Over the years the criticism of the magistrate and the casino became weaker, eventually dying down after the year 1933. The local authorities (now the Nazi ones) needed the casino just like their predecessors in order to implement a number of investments in town.

Trips to the casino were also condemned by the Polish milieu, although most gamblers apparently did not care about restrictions. The infamous "gambling den" was very often boycotted. Polish authorities formally banned that form of entertainment for their employees no sooner than in the 1930s. Such a harsh decision could be put down to various reasons – one of them were German intelligence agents visiting the casino to collect information and report back to German authorities.

Widok na kasyno od strony południowej, 1932 r. Zdjęcie z prywatnego zbioru Karla Ottona von Wechmara (1896–1989), udostępnionego za zgodą jego wnuka, Hansa-Gustava von Wiecka, Bochum, Niemcy

View of the casino form the south side, 1932. A photograph from the private collection of Karl Otto von Wechmar (1896–1989), courtesy of his grandson Hans-Gustav von Wieck, Bochum, Germany

Reklamowa talia kart sygnowana przez kasyno sopockie, wyprodukowana przez fabrykę kart do gry w Altenburgu w Turyngii, 1943 r. Zbiory Deutsches Spielkartenmuseum Leinfelden-Echterdingen, Zweigmuseum des Landesmuseums Württenberg

Promotional deck of cards marked by the Sopot casino, produced by the Altenburg card factory in Thuringia, 1943. From the collection of the German Playing Cards Museum in Leinfelden-Echterdingen, Zweigmuseum des Landesmuseums Württenberg

Kasyno sopockie w latach II wojny światowej

W momencie wybuchu II wojny światowej kasyno sopockie zostało zamknięte, po czym ponownie otwarte na początku października, już po zakończeniu kampanii polskiej 1939 r. Sopot, podobnie jak całe Wolne Miasto Gdańsk, został bezprawnie włączony do Rzeszy Niemieckiej. Likwidacji uległ m.in. Związek Gmin Wolnego Miasta Gdańska (jesienią 1939 r. i zimą 1940 r. spółka zawarła tymczasową umowę bezpośrednio z miastem). Ostatecznie w kwietniu 1940 r. sopockie kasyno zyskało zupełnie nowy status – kasyna Rzeszy Niemieckiej. Wprowadzono m.in. nowy regulamin, a nieco później nowe regulacje dotyczące podziału przychodów. 25% zysku netto wypracowanego przy stołach do gier trafiało odtąd do centralnego budżetu Rzeszy, 48% – do kasy miasta, zaś reszta – do samej spółki prowadzącej kasyno. Nieco inaczej dzielono zyski ze sprzedaży biletów – tutaj 75% otrzymywała spółka, a resztę skarb Rzeszy. W latach II wojny światowej sopockie kasyno było jednym z trzech kasyn formalnie działających na terenie nazistowskich Niemiec, obok „jaskiń gier" w Baden-Baden (zostało ponownie uruchomione jeszcze w 1933 r.) oraz w Baden pod Wiedniem (znalazło się w granicach Niemiec po tzw. Anschlussie Austrii w 1938 r.). Należy jeszcze wspomnieć, że w Generalnym Gubernatorstwie utworzo-

Kasyno sopockie przynosiło olbrzymie dochody. Co prawda co jakiś czas któryś z senatorów protestował przeciw temu, żeby hanzeatycki Gdańsk ciągnął dochody z takiego rynsztoka złotodajnego, ale społeczeństwo zacierało ręce z radości, że „ta kura z nadmorskiej grzędy znosi tak olbrzymie złote jaja". Kasyno padło ofiarą działań wojennych w ubiegłym roku, zginęło więc — ku żalowi niektórych dzisiejszych szabrowników i spekulantów — śmiercią tragiczną.

Fragment artykułu *Duchy w sopockim kasynie* („Dziennik Bałtycki", 20 VIII 1946, nr 229, s. 3)

The Casino in Sopot during World War II

The outbreak of World War II resulted in closing of the Sopot casino. It reopened at the beginning of October after the Polish campaign of 1939. Sopot, just like the whole Free City of Danzig, was unlawfully incorporated into the German Reich. The Association of Municipalities was one of the several institutions that were closed (in the autumn of 1939 and winter of 1940 the partnership concluded a temporary agreement with the town). Finally in April 1940, the casino acquired a totally new status, i.e. it became known as the casino of the German Reich. New rules were introduced, followed by subsequent regulations for profit sharing. 25% of net gains from gambling were paid to the Reich's central budget, 48% to the city's bank and the remaining 27% were kept by partnership which ran the business. The division of profits from ticket sales was slightly different – 75% went to the partnership and the rest to the Reich's treasury. During the war years the casino in Sopot was one of the three formally functioning gambling houses in Nazi Germany, along with the "gambling den" in Baden-Baden (which was reopened in 1933) and Baden near Vienna (annexed into Germany after the so-called Anschluss of Austria in 1938). It is worth noting that in the General Government separate casinos were established (reserved solely for the Poles), at first in Krakow and later in 1940 in Warsaw.

The Sopot casino brought in humongous earnings. Now, of course every once in a while one of the senators would protest against the Hanseatic Gdansk drawing income from such a gold-bearing gutter, but the public was over the moon because "the goose from the seaside coop is laying such enormous golden eggs". The casino fell victim to acts of war last year, so it died, to the dismay of some of today's looters and swindlers, a tragic death."

Excerpt of the article *Ghosts in the Sopot casino – Duchy w sopockim kasynie* ("Dziennik Bałtycki", 20 VIII 1946, 229, p. 3)

Czy wiesz, że... / Did you know that...

...przychody z sopockiego kasyna, podobnie jak dwóch pozostałych kasyn Rzeszy, gwałtownie rosły w latach II wojny światowej. Podane wartości poniżej są wyrażone w milionach marek Rzeszy.

...the revenue from the casino in Sopot, like form the other two casinos of Nazi Germany, grew rapidly in the years of World War II. The values given below are expressed in millions of German Reichmarks.

	1940	1941	1942	1943
Baden-Baden	2,41	7,12	12,0	20,9
Baden pod Wiedniem Baden near Vienna	3,27	4,85	9,59	12,3
Sopot	2,82	4,58	8,83	11,1

...19 maja 1942 r. polskie podziemie (PPS) przeprowadziło zamach na kasyno w Warszawie przy al. Szucha. W wyniku wybuchu bomby pozostawionej w torebce zostało rannych kilku graczy. Zamach był wymierzony w kolaborujących z Niemcami Polaków, dla których otwarte zostało kasyno.

...on the 19th of May, 1942, the Polish underground (PPS) staged an attack on a casino in Warsaw by Szucha Avenue. The explosion of a bomb which was left behind in a bag caused a few of the gamblers to be injured. The attack was aimed at the Poles who collaborated with Germany, for which the casino was opened.

...zyski z sopockiego kasyna w latach wojny były na tyle duże, że ich część przeznaczono na specjalny fundusz „wspierania kultury niemieckiej". Z pieniędzy kasyna sfinansowano m.in. zakup rzeźby przedstawiającej Adolfa Hitlera, autorstwa znanego i cieszącego się poparciem władz nazistowskich artysty Josefa Thoraka (1889–1952). Została ona w 2015 r. przypadkiem odnaleziona na terenie Muzeum Narodowego w Gdańsku. Obecnie można ją oglądać w Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku.

...profits from the Sopot casino in the war years were so large that some of them were allocated to a special fund for "supporting German culture". The casino's money financed, among others, the purchase of a sculpture depicting Adolf Hitler, made by a well-known and popular Nazi artist, Josef Thorak (1889–1952). In 2015 it was accidentally found on the premises of the National Museum in Gdańsk. Currently, it can be seen in the Museum of the Second World War in Gdańsk.

Skwer kuracyjny z widocznym po lewej stronie budynkiem kasyna zbudowanym w latach 1922–1923, koniec lat 30. XX w. Ze zbiorów Muzeum Sopotu

Spa Square with the casino building on the left side, erected 1922–1923, late 1930s, from the collection of the Museum of Sopot

Niemieccy żołnierze maszerujący Nordstraße (dziś ul. Powstańców Warszawy), obok południowo-zachodniego narożnika Domu Zdrojowego (na budynku widoczny napis „Kasino", choć samo kasyno znajdowało się w innej części kompleksu), ok. 1940 r. Ze zbiorów Muzeum Sopotu

German soldiers marching on the Nordstraße (today's Powstańców Warszawy Street) by the south-west corner of the Spa House (the inscription "Kasino" is visible on the building, although the casino was located in a different part of the complex), around 1940, from the collection of the Museum of Sopot

Ruiny Domu Zdrojowego, ok. 1945 r. Ze zbiorów Miejskiej Biblioteki Publicznej im. J. Wybickiego w Sopocie
Ruins of the Spa House, around 1945, from the collection of the Józef Wybicki Public Library in Sopot

no osobne kasyna (przeznaczone tylko dla Polaków) najpierw w Krakowie, a następnie (w 1940 r.) w Warszawie.

Mimo prób animacji ruchu turystycznego przez władze niemieckie, które tym samym chciały udowodnić, że „powrót Sopotu do Rzeszy" był pożądany, nie licząc sezonu z 1940 r., liczba letników zaczęła gwałtownie spadać. Lata prosperity kurort miał za sobą. Realia wojny spowodowały zmiany także w klienteli kasyna. W miejsce gości z Polski pojawiło się znacznie więcej graczy niemieckich (w tym żołnierzy Wehrmachtu i Waffen-SS). W przeciwieństwie do pozostałych dwóch kasyn niemieckich w Sopocie wśród gości wyraźnie było więcej małych i średnich przedsiębiorców, głównie mieszkańców Pomorza (nagminnie występowano o specjalnie zezwolenia, obowiązywał bowiem zakaz uczęszczania do kasyna osób zameldowanych w regionie danej „jaskini gier").

Ze względu na sytuację Rzeszy kasyno sopockie zostało ostatecznie zamknięte z końcem lipca 1944 r. Tym samym dobiegła końca 25-letnia historia sopockiej „jaskini hazardu". Niewiele później, jeszcze w sierpniu 1944 r., zakończyły działalność pozostałe dwa niemieckie kasyna. Nie wiadomo dokładnie, co stało się z wyposażeniem dawnego kasyna sopockiego. Sam kompleks Domu Zdrojowego, w tym i budynek, gdzie mieściły się największe z sal do gier hazardowych, został zniszczony w 1945 r.

Dziś przedpołudniem pojechaliśmy samochodem zobaczyć morze pod Oliwą oraz uzdrowisko Sopot ze słynnym kasynem. Było bardzo przyjemnie. W Sopocie jest naprawdę wytwornie. Widać, że bywają tu ludzie tylko bogaci.

Fragment listu żołnierza Williego Ufera do żony, 7 marca 1940 r. (*Briefe des Soldaten Willi Ufer 1940–1943*, Hrsg. S. Lützenkirchen, Norderstedt 2014, s. 42)

Despite the attempts to reanimate tourism in the region (the German authorities wanted to prove in this way that the "return of Sopot to the Reich" was a desirable change), except for the summer season of 1940, the number of holidaymakers decreased. Sopot's years of prosperity were thus gone. The reality of World War II induced changes in casino's clientele. Polish visitors were replaced by vast numbers of gamblers from Germany (such as soldiers from Wehrmacht and Waffen-SS). Contrary to the other two German casinos, the gambling house in Sopot was much more frequently visited by the owners of small and medium-sized businesses, who came mostly from Pomerania (applications for special permissions were being permanently filed as a result of a ban on gambling, which was imposed on the residents registered in the vicinity of a particular "gambling den").

The situation of the Reich ultimately called for closing of the casino by the end of July 1944. That was the moment when the 25-year history of the "gambling den" in Sopot ended. Shortly afterwards (in August 1944) the other two German casinos were closed as well. It's not exactly known what happened with the casino's inventory. The building complex of the Spa House, together with the place where the biggest gambling houses were located, was destroyed in 1945.

This forenoon, we drove to see the sea by Oliwa as well as the Sopot resort, along with the famous casino. It was very pleasant. Sopot is incredibly glamorous. It is easy to notice that only the rich come here.

Fragment of the letter of soldier Willi Ufer to his wife, March 7th, 1940 (*Briefe des Soldaten Willi Ufer 1940–1943*, Hrsg. S. Lützenkirchen, Norderstedt 2014, p. 42)

Post scriptum

W Sopocie po zakończeniu II wojny światowej nie odbudowano w pierwotnej formie Domu Zdrojowego, nie uruchomiono też kasyna. Powstały za to nielegalnie szulernie (jedną z nich Milicja Obywatelska rozbiła w latach 60.). Dopiero po zmianach ustrojowych, w maju 1990 r., otwarto ponownie „jaskinię gier" w kurorcie, tym razem jednak w Grand Hotelu (obecnie Sofitel Grand Hotel Sopot). Jej pierwszymi pracownikami były osoby, które wcześniej obsługiwały kasyna na statkach pasażerskich pływających po Morzu Bałtyckim. Poza nim w Trójmieście funkcjonują jeszcze dwa inne tego typu przybytki (oba zresztą w Gdańsku).

We współczesnym kasynie sopockim nie zagramy dziś w bakarata (wypartego przez pokera) ani tym bardziej w boule. Nadal można natomiast spróbować szczęścia w grze w ruletkę. Znajdują się tu też automaty do gier. Mimo podejmowanych na początku lat 90. ubiegłego wieku prób nie udało się utrzymać wymogu noszenia przez gości strojów wieczorowych. Dziś wizyta w „jaskini gier" nie jest otoczona taką aurą niezwykłości, jak miało to miejsce w okresie międzywojennym – kiedy ówczesne sopockie kasyno było jedną z najważniejszych i najpopularniejszych atrakcji kurortu, miejscem spotkań towarzyskich i wydarzeń artystycznych.

Post scriptum

In Sopot, after the end of World War II, the original Spa House was not rebuilt, the casino wasn't running either. However, illegal gambling houses arose (one of them was broken up by the Civic Militia in the 1960s). Only after political changes, in May 1990, a gambling den was opened in the resort once again, this time, however, in the Grand Hotel (currently the Sofitel Grand Hotel Sopot). Its first employees were people, who had previously worked at casinos on cruise ships sailing on the Baltic Sea. Apart from the Sopot casino, there are two other facilities of this type in the Tricity (both located in Gdańsk).

In the modern day Sopot casino, you will not play baccarat (replaced by poker) or, all the less, la boule. However, you can still try your luck in a game of roulette. There are also slot machines. Despite the efforts made at the beginning of the 1990s, the prerequisite of wearing evening attire is no longer maintained. Today, a visit to the gambling den isn't surrounded by the same aura of extraordinariness that it was during the interwar period – when the Sopot casino was one of the most important and popular attractions of the resort, a place of social meetings and artistic events.

Bibliografia / References

Archiwalia / Archives:

Archiwum Państwowe w Gdańsku: 259/1182

Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde: NS 19/1593, R 2/1158-1159, 56078-56079

Prasa / Press:

„Danziger Allgemeine Zeitung": 1921 (3 i 5 X), 1922 (2 II, 1, 6 i 7 IV, 15 i 20 VI, 14 i 21 IX, 26 X, 27 XII), 1923 (2 II, 7, 26, 27 i 28 III, 28 V, 6 i 9 VI), 1925 (29 IX i 21 X), 1927 (2 I, 4 VII), 1931 (23 IX, 2 i 5 XII)

„Danziger Neueste Nachrichten": 1919 (19, 21 i 31 VII), 1920 (17 IV), 1921 (19, 22, 23 i 26 VII), 1923 (19 V)

„Danziger Volksstimme": 1922 (12 II, 4, 8 i 17 VII), 1923 (3 i 11 I, 28 IV), 1924 (14 VIII), 1925 (4 III), 1929 (12 VI)

„Dziennik Bałtycki": 1946 (20 VIII), 1957 (19 III)

„Gazeta Gdańska" (i jej mutacje): 1920 (2 VI, 20 VII), 1921 (5 VIII), 1922 (13 V), 1923 (8 VIII, 20 XII), 1922 (15 III, 18 VI), 1925 (12 X, 8 XII), 1927 (2 i 3 VI, 2 VII), 1929 (11 VII), 1930 (20 VII), 1933 (23 V), 1934 (20 IV)

„Zoppoter Zeitung": 1920 (1, 3, 4 i 23 VI, 15 VII, 7, 10 i 19 VIII, 4, 10, 15 i 20 XI, 7 i 18 XII), 1921 (25 I, 12, 19 i 26 II, 20 VII, 11, 13, 18, 24 i 27 VIII, 10 i 23 XI, 8, 12 i 24 XII), 1922 (14 I, 4 i 18 II), 1923 (5, 11 i 20 I, 2, 7, 26, 28, 29 i 31 III), 1924 (30 V, 28 IX)

Literatura / Literature:

Andrzejewski M., *Dzieje Sopotu w latach 1920–1945*, [w:] *Dzieje Sopotu do 1945*, pod red. B. Śliwińskiego, Gdańsk 1998

Briefe des Soldaten Willi Ufer 1940–1943, hrsg. S. Lützenkirchen, Norderstedt 2014

Dargacz J., *Historia sopockich domów kuracyjnych 1824–2006*, Sopot 2006

Giżycki J., Górny A., *Fortuna kołem się toczy*, Warszawa 1976

Golec J., *Sopot – kronika XX wieku*, Gdynia 2001

Górska-Karpińska M., *Grand Hotel Sopot*, Podkowa Leśna 2005

Kasanowski A., *Bunte Spielmarken erzählen – Roulette und Baccara im Spielkasino Zoppot*, „Unser Danzig" 1996, Nr. 8, Jg. 48

Kimmelman M.R., *Life Beyond the Holocaust. Memories and Realities*, edit. G. Gerda Schmidt, forew. B.A. Asbury, Knoxville 2005

Lenz A., *Ostseebad Zoppot. Einst das Monte Carlo des Ostens*, „Unser Danzig" 1967, Nr. 10, Jg. 19

Lohner H., *Nur wer tot ist, geht kein Risiko mehr ein. Geschichte der Spielbanken und Roulletesysteme im 20. Jahrhunderts*, München 2012

Mamuszka F., *Bedeker sopocki*, Gdańsk 1981

Mamuszka F., *Sopot. Szkice z dziejów*, Gdańsk 1975

Schwartz D.G, *Historia hazardu*, tłum. J. Przyjemska, Warszawa 2009

Volles Risiko! Glücksspiel von der Antike bis heute, hrsg. H. Siebenmorgen, Karlsruhe 2008

Zakrzewski S.Z., *Na wozie i pod wozem. Autobiografia oficera wywiadowczego „Dwójki" 1890–1945*, Warszawa 2010

Zollinger M., *Geschichte des Glücksspiels: vom 17. Jahrhundert bis zum Zweiten Weltkriegs*, Wien–Köln–Weimar 1997

W wykazie pominięto książki adresowe Sopotu i Gdańska wydane w okresie międzywojennym i latach II wojny światowej oraz druki ulotne (reklamy, plakaty) i przewodniki sopockie z okresu Wolnego Miasta.

Wystawa *Kasyno w Sopocie 1914–1944*; fragment ekspozycji
Exhibition *Casino in Sopot 1914–1944*. Part of the exhibition

Wystawa *Kasyno w Sopocie 1914–1944*; fragment ekspozycji
Exhibition *Casino in Sopot 1914–1944*. Part of the exhibition

W herbie sopockim są już karty do gry, brak jeszcze wisielca i defraudanta. Pecunia non olet — pieniądz nie śmierdzi — powiedzieli sobie rajcowie sopoccy i pełną garścią czerpią pieniądze ze źródła brudów moralnych, jakim jest jaskinia gry w Sopocie. (...) Magistrat Sopotu za chlubę sobie poczytuje, że w Sopocie istnieje dom gry produkujący samobójców, defraudantów, zbierający międzynarodowe szumowiny społeczne i szerzący demoralizację.

Fragment artykułu prasowego zatytułowanego *Sopot pod znakiem szulerskim* („Gazeta Gdańska", 23 VIII 1923, s. 3)

Playing cards are already in Sopot's coat of arms, the only things missing are a hangman and defrauder. Pecunia non olet – money does not stink – the councilors of Sopot told one another as they made profits from the source of moral filth that was the gambling den in Sopot. (...) The magistrate of Sopot prides itself on the fact that there is a gambling house in Sopot which produces suicides, defrauders, amasses international social scum and spreads demoralization.

Fragments from the press article *Sopot under the sign of a gambling hell* ("Gazeta Gdańska", 23 August 1923, p. 3)

Życie jest wcale nieletkie,
Kłopotem pogania kłopot,
Więc trzeba jechać do Zoppot,
Grać za sto złotych w ruletkę. (...)

Patrzysz na kulkę ze strachem,
Czy trafi czy też nie zechce,
Ha, diabli nadali „sechzehn",
Znów „bitte das Spiel zu machen". (...)

Jak ptaszek lekki (bo goły)
Wybiegasz na „Steg" czym prędzej,
Żeby tam spotkać anioła,
który pożyczy pieniędzy. (...)

Władysław Broniewski, *Miejsce obecności*

Life is hard and full of upset,
Countless problems unravel,
So to Zoppot you must travel,
Play the hundred-zloty-roulette. (...)

You look at the ball with big fears,
Will it hit the spot, maybe not?
Bloody hell, another "sechzehn" caught,
"Bitte das Spiel zu machen" swirls. (...)

Like a bird, little, light and bare,
Quickly to the "Steg" you stumble,
Just to encounter the angles,
Who will lend you money there.

Władysław Broniewski, *Miejsce obecności*

Sopot

MUZEUM SOPOTU